Rilke'nin Mektupları

DÜŞÜN

RİLKE'NİN MEKTUPLARI

MEKTUPLAR DİZİSİ 3

Yaşam Öyküsü

ÇOCUKLUK VE İLK GENÇLİK YILLARI

(1875 - 1896)

Prag'da doğar Rilke, Heinrich Sokağı 19 nolu evde bir cumartesiye rastlayan 4 Ocak 1875 tarihinde gözlerini dünyaya açar. St. Heinrich kilisesinde vaftiz edilerek René Karl Wilhelm Johann Josef Maria isimlerini alır. Bir kızkardeşi kendisi doğmadan bir yıl önce küçük yaşta ölmüştür, dolayısıyla Rilke ailenin tek çocuğudur ve tek çocuğu kalır. Babası orta dereceli bir memurdur. Tertemiz bir sicille geçen on yıl gibi bir hizmet süresine karşın bir türlü subaylığa terfi ettirilmeyişi, ayrıca boynuna musallat olan bir ağrı nedeniyle askerlik mesleğinden ayrılmış, Prag'da avukatlık yapan ağabeysinin yeni kurulmuş Turna-Kralup-Prag demiryolu ortaklığında kendisi için bulduğu bir işde çalışmaya başlamıştır. Eskiden kalmış kimi belgeler, Rilke'nin baba tarafından Kärnten bölgesinde yaşamış çok eski soylu bir aileye dayandığını göstermektedir. İlerde durumu araştırıp aydınlığa kavuşturmayı kendine iş edinen Rilke, ailenin izini Kuzey Bohemya'ya kadar izlemeyi başarır, Aussig yakınındaki Türmitz kentinde bir belge geçirir eline; belgede çiftçilikle uğraşan bir atasının ismi vardır. Rilke'nin annesi Phie (Sophie) de babası gibi Prag'da doğar, Prag'ın yerlisi bir aileden gelir; Bohemya Tasarruf Sandığı yönetim kurulu üyelerinden Carl Enz'tir babası; kızlık adı Kinzelberger olan eşi Caroline'i ve Sophie de içinde olmak üzere dört çocuğunu Herrengasse 8 nolu evde beyler gibi yaşatmıştır, Carl Enz. Rilke'nin babası 1906 yılında ölür, yetmişini doldurmamıştır henüz; bir süre sonra da ozan, annesini ve anneannesini kaybeder.

Rilke'nin anne ve babası 24 Mayıs 1873'de evlenmiştir. Aynı yıl ailenin toplum içindeki saygınlığı hayli artmış, en son eyalet avukatlığı ve noterler odası başkanlığı yapan amca Jaroslav'a Rilke Ritter von Rüliken adıyla babadan oğula geçen soyluluk payesi verilmiştir. Amca Jaroslav'ın gösterdiği ilgi, aileyi ayakta tutar, yaşam boyu ozana uzanmış yardım ellerinden birini oluşturur.

İlk çocukluk döneminden kalma resimler, sarı bukleli saçlarla gösterir Rilke'yi; okul çağında çekilmiş resimlerdeyse canlı ve oynak bir özgüven duygusu kendini ele verir. Babasıyle ilişkisi üstüne 6.1.1923'de Muzot'tan Kontes Margot Sizzo'ya yolladığı bir mektupta şöyle yazar Rilke: «Anımsıyorum da, babamla birbirimizi anlayıp, karşılıklı birbirimizin değerini teslim etmek hiç de kolay olmazdı bazen; böylesi durumlarda bile doğrusu onu ne çok severdim. Sıksık karşılaştığım bir durumdu hani; ya birgün gelir de babam ayrılıverirse aramızdan diye ansızın bir düşünce geçerdi zihnimden, o zaman aklım karışır, yüreğim sanki parçalanacakmış gibi çarpmaya başlardı.»

Oysa annesine karşı ilişkisi büsbütün değişiktir, Rilke'nin, acılarla çarpıtılmış bir ilişkidir bu; gerek üstesinden gelemeyerek yarıda bıraktığı ve sonradan hep nefretle andığı askeri okuldaki öğrencilik yıllarını, gerek annesine karşı içinde işte öylesine geniş boyutlara varan soğukluğu, yaşam boyu bir yük gibi sırtında duyumsar. Tedirginlik içinde yaşayan annesini bir ziyaretinden sonra, Münih'te savaş yıllarının şaşkınlığı içinde yazılmış 14 Ekim 1915 tarihli şiir, annesine karşı ilişkisindeki o umutsuz çaresizliği dile getirir:

«Gördün mü, annem yıkıyor beni/ Taş taş alıp üstüme koydum/ Küçük bir ev kurdum, tam bitti işim/ Gördün mü, annem geliyor şimdi/ Geliyor annem, yıkıyor evimi, gördün mü...»

1882 yılında Piaristler'in yönettiği *Deutsche Vilksschule*'ye (Alman İlkokulu) yazılır, Rilke; okulda zorunlu dil Bohemce'dir; beriyandan çatpat Fransızca öğrenir annesinden. Derslerde üstün başarı gösterir, okula gidemediği günler

hayli fazladır, yaz tatillerini annesiyle Kuzey Bohemya'da geçirir. 1884 yılında evlenme yıldönümlerinde ilk kez kendi yazdığı bir şiiri anne ve babasına okur; bunun üzerine anne ve baba, ilerdeki bayram ve seyranlarda oğullarından her seferinde böyle bir şiir şöleni beklerler. Ürkek ve çekingen ilk şiir denemeleri, 1888 yılında rahat bir akış izlemeye başlar ve bundan böyle herhangi bir aksama olmadan sürüp gider aralıksız.

René Rilke sözü geçen tarihte St. Pölten'deki askeri ortaokulun bir öğrencisidir; amcası Jaroslav, iki yıl önce okulda okuyabilmesi için yeğenine bir burs sağlamıştır. Anne ve babasının evliliği, kasvetli günlük yaşamın zor ve sıkışık koşullarına dayanamayarak unufak olmuştur. Anne ve baba, Prag'da ayrı konutlarda yaşamaya başlar ilkin; daha sonra anne Viyana'ya taşınır, yaşamının büyük bir bölümünü gezilere çıkarak geçirir. Anababasının evliliğinin çöküşü karşısında on yaşındaki Rilke, babasının bir zaman boşuna çalışıp bir türlü elde edemediği mesleğe kavuşmak, yani subay olmak için askeri okula yazılmayı kabullenmiştir. St. Pölten'de ortaokulun alt bölümünü bitirdikten sonra eylül 1890' dan nisan 1891'e kadar altı ay Moravya'da, Weisskirchen'de askeri ortaokulun üst bölümünde okur. Gerek beden, gerek ruh bakımından kendisini alabildiğine yoran askeri okul yaşamına karşı yıllar boyu içinde biriken başkaldırı, burada iyice yoğunluk kazanır; o kerte ki, babasının iznini alarak bir an önce okuldan ayrılmaya bakar, sağlık durumunun elverişsizliği dolayısıyla 3 Haziran 1891'de okulla resmen ilişkisi kesilir.

Askeri okulda geçen beş yılın varlığında ne büyük bir yıkıma yolaçtığını, çok geçmeden kaleme aldığı mektuplarla kimi yazılarında acı acı dile getirir, Rilke. Askeri okuldaki yaşantılarını «askerlik romanı» adı altında sanatsal açıdan ele almayı kendisine kaçınılmaz bir görev bilip, böyle bir romanı yazma düşüncesini 1898'den başlayarak ileri yaşlara dek kafasında yaşatırsa da, tasarı gerçekleşmeden kalır, roman birtürlü kaleme alınamaz. İlgili yaşantıları işleyen yapıtların tümü, 1894'te Velhagen ve Klasing'in basmaya ya-

naşmadığı, dolayısıyla yayınlanma olanağına kavuşamayan Pierre Dumont ile 1899'da kaleme alınıp Maximilian Harden'in 1903'te *Zukunft* dergisinde yayınladığı *Turnstunde* (Beden Eğitimi Dersi) öyküsüdür.

Herşeye karşın subay olma düşüncesini ilerde bir kez daha kafasından geçirir, ozan. 1891'de Linz'e taşınır; buradaki ticaret akademisinde üç yıllık bir kurs görecek, daha sonra vereceği olgunluk sınavıyla subay olma hakkını kazanabilecektir; ancak, onaltı yaşında özgürlük ve bağımsızlık yolunda attığı bu ilk adım sonuçsuz kalır. Biryandan okuldaki derslerinde başarı gösterirken, öteyandan not defterlerini şiirlerle doldurur ve kendini okumaya verir aralıksız; ama yine de bir boşluk duygusu kemirir, oyar içini. Bir kızla flört eder, notlardan birinde öfkeyle söz açar bu olaydan, Prag'a dönmek istek ve zorunluğunu duyar, nisan 1892'de akademiden ayrılır.

Amcası Jaroslav'ın büyük bir cömertlikle yaptığı yardımlar, apayrı bir geleceğin kapısını açar kendisine; Prag'da özel ders alması, üç yıl içinde lise bitirme sınavlarına hazırlanıp, sonra hukuk öğrenimi görmesi ve oğullarının hepsi ölmüş amcasının hukuk bürosunun başına geçmesi planlanır. Wassergasse 15 Bl'de oturan halası Gabriele Kutschera'nın yanında yatıp kalkar; öğrenimi bitinceye kadar amcasından ayda 200 Gulden tutarında bir burs alacaktır; ama amcasının 1892 yılında ölmesi kendisini yine bağımsızlığına kavuşturur. Amcasının vasiyeti olan 200 guldenlik burs ile babasından aldığı aylık para, yaşaması için yeterli ve güvenilir temeli oluşturur.

Liseyi dışarıdan bitirme girişimi başarıyla sonuçlanır, 9.7.1895 te, Rilke, Prag'da Graben Lisesi'nde olgunluk sınavını pek iyi dereceyle verir. Yeğeni Giesela'nın bir arkadaşı olan Valerie von David-Rhonfeld'le tanışır. Artistik yetenek sahibi bir kadın olan Bayan Rhonfeld'le gerek okul ödevleri, gerek yazdığı şiirler üzerinde hiç çekinmeden ve coşkuyla tartışıp konuşur; beriyandan, ona karşı duyduğu hayranlık dolu sevgiyi şiirlerinde dile getirir. Bayan Rhonfeld sayesinde gerekli dayanma gücüne kavuşur. 1894'te

Strassburg'ta kendi kaleminden çıkmış ilk küçük kitap olan *Yaşam ve Şarkılar*'ı (Leben und Lieder) yeğeninin arkadaşına adar.

Kış yarıyılı için dinleyici olarak Alman Carl-Ferdinand Üniversitesi'nin felsefe bölümüne yazılır. Yaz yarıyılında ise hukuk fakültesine yazılır. Sanat tarihi, felsefe, tarih, Alman edebiyatı okur; edebiyat profesörü August Sauer'den sürekli destek ve teşvik görür. Valerie von David-Rhonfeld'e veda edip ayrılmakta güçlük çekmez. Üniversitedeki arkadaşlarla düşüp kalkmaz pek; şimdiye dek tek başına sürdürdüğü çalışmalarla kendine iyi kötü bir ad yapmıştır; bundan böyle edebiyatçılar, sanatçılar ve tiyatrocularla tanışıp görüşmek isteğini duyar. Bohemya Alman Sanatçı ve Yazarlar Derneği *Concordia* üyelerinden «hüsnü kabul» görür. Bohemya Alman Plastik Sanatçıları Derneği'nde şiir ve nuvellerini okur, bu arada Emil Orlik'in keskin karakaleminin okuna hedef olmaktan kendini kurtaramaz.

Henüz yirmi yaşındadır ozan; yapıtlarını öylesine bir kolaylıkla kaleme alır ki, şaşmamak elde değildir. Her yıl Noel'de yeni bir şiir kitabı hazırdır; *Yaşam ve Şiirler*'i 1895'te *Larenopfer* (Larlar'a Adak) izler; ancak o yıllarda gerçekten tanıma fırsatı bulduğu «çok kuleli Prag'ın» panoramasını çizer ilgili kitapta. *Larenopfer*'i *Traumgekrönt* (1896) ve *Advent* (1897) adındaki yapıtlar kovalar. Ozanın kendisi, şiirlerinin, düzyazılarının, çiziktirmelerinin, psikolojik oyunlarının ve kitap konuşmalarının yirmi değişik dergide yayınlandığını söyler bir yerde. Oyun alanındaki çalışmaları 1900 yılına dek sürer, içlerinden sekizi bugün elimizde bulunan oyunlardan *Im Frühfrost* (Erken Don) ile *Jetzt und in der Stunde unseres Absterbens* (Şimdi ve Ölüm Saatimizde) 1897 ve 1898 yıllarında sahneye konur. Çok sayıdaki öyküler de yüzyılın sonuna dek nerdeyse tümüyle yazılıp bitirilir. *Am Leben hin* (Yaşarken Ölüm) ve *Zwei Prager Geschichten* (İki Prag Öyküsü) adındaki kitaplar, Ludwig Ganghofer'in salık verdiği Stuttgart'taki Bonz Yayınevi'nde 1898 ve 1899 yıllarında çıkar. 1900 Noel'inde ise *Vom lieben Gott und Anderes* (Aziz Tanrı Üstüne ve Başka Yazılar) Insel Yayın-

evince yayınlanır, bunu Berlin'deki Axel Juncker Yayınevi tarafından basılan *Die Letzten* (Sonuncular) izler. Ayrıca sağ da solda dağınık birçok yapıtı basılır ozanın, birçok yapıtı yayınevlerinde yitip gider.

Bütün bu işlerin yanı sıra yoğun bir yazışmayı sürdürür. Böyle bir yazışmaya başlıca yolaçan neden, çıkardığı *Wegwarten-dem Volke geschenkt* adındaki bir dergidir. Tiyatro işleri için Viyana'ya, meslekdaşlarıyla görüşmelerde bulunmak için Dresden'e, Macaristan Krallığı'nın bininci kuruluş yıldönümü şenliklerine katılmak için Budapeşte'ye gider. Tatillerini Salzkammergut'ta geçirir hep. 1897'den 1901'e kadar ilk yaz geldi mi, mevsimin bir ayını gardasee (garda Gölü) kıyısındaki Arco kentinde kalan annesine ayırır, gidip dolaşır kendisini, bu işi hiç aksatmaz. Derken Venedig, (Venedikteki antik tiyatro) arkadan Floransa kapılarını açar, ozana. Edebiyat alanındaki tutkusu, kendisini tüm güçlerini seferber etmeye zorlar. Ama bunda, geleceği bakımından önemli rol oynayan, ama artık çekiciliğini yitiren subaylık mesleğinin yerini yazarlık mesleğinin de alabileceğini kanıtlama isteğinin, hatta içten gelen zorlamasının da payı vardır.

Bu pek ağır çalışmaların telaşı içinde üniversite öğrenimine gereken zaman ayrılamaz; hele 1896 kış yarıyılı için Prag'dan Münih'e taşınan ozanın burada Lou Andreas-Salomé ile tanışması, ilgili öğrenimi iyice aksatır.

ÜNİVERSİTE YILLARI

(1896—1900)

Münih'e taşınması, Rilke'yi o «bir sürü düşmanlık ve sahtelikler» kenti Prag'ın bunaltıcı taşra havasından çözüp alır kuşkusuz, ona daha geniş bir yaşam alanının kapılarını açar. Ne var ki, Münih'te geçirilen kışın getirdiği tüm yenilikler, sağladığı tüm avantajlar, öğrenim olanağı, edinilen yeni dostlar, ki Wilhelm von Scholz, Jacob Wassermann, müzisyen Oscar Fried de bunlar arasındadır, 36 yaşındaki Lou Andreas-Salomé'nin yanında önemlerini yitirir. Ozanın yaşamı üzerinde kesin söz sahibi olur, Bayan Salomé; Rilke kendisine kayıtsız şartsız bir güven besler; yolları çok geçmeden birbirinden ayrılırsa da, sonraki yıllarda da içine düştüğü bütün ciddi bunalımlarda ona başvurur, ondan akıl rica eder, yardım bekler, tanıştıkları andan başlayarak yaşamım hiç de rahat denemeyecek son günlerine dek hiç bir sözcüğün dile getiremeyeceği ölçüde ona bağlı duyumsar kendini.

Lou Andreas-Salomé yalnız birkaç ay için, yani geçici bir süre Berlin'deki evinden ayrılıp Münih'e gelmiştir. Rilke, 1896 mayısının başında ilk kez görür Bayan Salomé'yi, onunla kılçük bir köy olan Wolfratshausen'a gider, dinlenir burada, fırtınalı birkaç mutlu yaz haftası geçirir. 1 Ekimde Münih'ten ayrılır; Bayan Salomé'nin peşine takılıp, dört yıl gibi bir süre yaşayacağı, Berlin'e gelir. Berlin'in bir kenar semtinde, ormana yakın bir yerde kalır ilkin, son olarak Schmargendorf'ta Andreas çiftine yakın bir eve taşınır. Dr. Friedrich Carl Andreas, Berlin üniversitesinin oryantalistik bölümünde Acem dili ve edebiyatı rektörüdür ve 1903 yılında aldığı bir çağrıya uyup, ordinaryus profesör olarak Göttingen'e gider.

Ozanın adını René'den Rilke'ye çevirir, Bayan Salomé; Rilke de söz konusu değişikliği hemen benimser, Lou ile bir arada yaşaması her bakımdan yeni bir başlangıç oluşturur. Çiğden ıslak otlar üzerinde yalınayak sabah yürüyüşleri, evin gereksinmesi olan odunları kırmalar, sade yemeklerin vejeteryan yöntemine göre hazırlanması, önemle üzerinde durduğu uğraşlardır. Bütün bu uğraşlar gururla doldurur içini. Alkol, kahve, baharat gibi nesnelerden el çeker, bir başka türlü bakar yaşama.

Rilke'nin Lou Andreas Salomé'nin yanında yaşadığı en önemli olay, kadının yurdu olan Rusya'yı gidip görmesi olur. Daha Rusya'ya ayak atar atmaz, kendi yurdu gibi duyumsar burasını. Biri 1899 paskalyasında, öbürü 1900 mayısından ağustos ayına dek olmak üzere Bayan Salomé ile bu ülkeye yaptıkları her iki geziyi bir yurda, yuvaya dönüş gibi görür. 1926'da Leonid Pasternak'a: «Eski Rusya bir daha silinip gitmemek üzere varlığımın temel direkleri arasına kök saldı», diye açıklar ilerde. Moskova'da birden çok portre eskisizini yapan Pasternak üzerinde bir «Rus aydını» izlenimini bırakır. Leonid Pasternak'ın on yaşındaki oğlu Boris'in belleğine, «boylu boslu Salomé'nin yanıbaşında koyu renk Tirol atkısıyla» ozanın görüntüsü bir daha unutulmamak üzere yer eder. İçlerinden çoğunu Andreas çiftinin aracılığıyla Berlin'de tanıdığı Stefan Georg, Carl Hauptmann ve Gerhardt Hauptmann kardeşler, üniversitedeki hocası Georg Simmel, yayınevi sahibi Fischer çifti gibi ünlü kişilerden çok, Rusya'nın insanları etkiler Rilke'yi; bunlar arasında işçiler, köylüler ve uzaktaki küçük bir Wolga köyünde yaşayan şair Spiridon Drozzin gibi sanatçılar vardır. Rilke'nin her iki geziye ilişkin en önemli yaşantıları, Moskova'daki çeşitli kişilerle tanışıp konuşması ve Jasnaja Poljana malikanesine uzanarak, insanda derin bir saygı uyandıran Leo Tolstoy'u, «yanına hep bir oğul gibi varılan bu ak pak ihtiyarı» görmesi olur. Bir ara Volga'dan yukarılara doğru çıkar ozan, Saratow'dan Jaroslawl'a gider, yolda karşılaştığı Rus topraklarının başka yerlerdekinden daha görkemli görünümü enikonu etkiler kendisini. Rus dindarlığındaki de-

rinliğe, Moskova'da geçirdikleri Paskalya gecesi tanık olur, daha sonra Kiev'deki mağara manastırlarında hepsinden güçlü biçimde bulur aynı derinliği. Rus konukseverliğini, yazar Tolstoy ile uzaktan akraba olan Kont Nicolai Tolstoy'un evinde tüm boyutlarıyla yaşar. Berlin'de sanat tarihi derslerinin yanı sıra Rusça derslerine de devam etmiş, ama Rusça'yı daha çok kendi başına çalışarak öğrenmiştir. Moskova ve Petersburg'ta müzeleri, galerileri ve kitaplıkları dolaşır; Rus ressamları üstüne tasarladığı denemeler için gerektiği gibi malzeme toplayabilmek üzere Lou Andreas ile birlikte Rus edebiyatı, Rus tarihi ve Rus sanat tarihi incelemelerine verir kendini. Rus resamları arasında özellikle Kramskoi'ye, İvanov'a ve Levitan'a hayranlık duyar. 1899-1900 kışında Rusça'dan çeviriler yapmaya koyulur, Çehov'un *Martı*'sını ve Dostoyevskinin' *Yoksullar*'ının kimi bölümlerini Almanca'ya aktarır; köylü şair Drozi'nin şiirlerini ve bazı lirik yapıtları Almanca'ya çevirir. 1900 kasım ayının sonu ve aralık ayının başında Lou Andreas Salomé için altı şiir yazar. Annesine yolladığı bir mektupta açıkladığına göre, zamanki planı gerek çağdaş, gerek eski Rus sanatını Almanya'da tanıtmak, sergiler açıp, denemeler yazarak sanat tarihi konusundaki yapıtları Almanca'ya kazandırmak, dolayısıyla kendisine bir gelecek sağlamaktır. Ne var ki, tasarılarından hiçbiri gerçekleşmez; 1903/1904 kışında Roma'da «sırtında eski bir Rus geceliği» *Igor-Şarkısı*'nı (Igor-Lied) tamamlarsa da, sözkonusu yapıt da birçok daha başkaları gibi sağlığında yayınlanmaz. Ozanın sonradan kısaca 'cep defterleri' diye nitelediği ve evde, yolculukta, derste, kahvede, nerede olursa olsun yanından ayırmadığı «eskiz defterleri» yeni çalışmalarla dolar sürekli; daha Roma'da Rusça şiirlerin yanı sıra Fransızca yazılmış tek tük şiirler de ilgili defterlerde yer almaya başlar. 1899 yılında bir kasım gecesi *Die Weise von Liebe und Tod des Cornets Otto Rilke*'yi ve yine kasım ayının sonuna doğru on gün içinde *Vom lieben Gott...* (Aziz Tanrı...) kitabındaki öyküleri kaleme alır. Büyük Rusya gezisinin ilk ürünü olarak 1899 eylül/ekim ayında iki hafta gibi kısa bir süre içinde *Buch vom münchischen*

Leben (Keşiş Yaşamı Üstüne Kitap) müsvette halinde yazılıp bitirilir. Bunu *Stunden-Buch*'un (Saatler Kitabı) birinci bölümü izler. 1898'de çıkarılması planlanıp *Dir zur Fier* (Sana Şenlik İçin) adını taşıyacak ve Lou'ya yazdığı aşk şiirlerini içerecek kitap, kadının isteği üzerine basılmadan kalır. 1899'da yayınlanıp, desenini Heinrich Vogeler'in yaptığı *Mir zur Feier* (Bana Şenlik İçin) adındaki şiir kitabına Rilke asıl yapıtı diye bakmış, sonradan da değerli görüp Insel Yayınevi tarafından ikinci kez yayınlanmasına izin verdiği yapıt, 1909'da *Die weisse Fürstin* (Beyaz Prenses) oyun sahnesiyle beraber *Frühe Gedichte* (İlk Şiirler) adı altında çıkmıştır.

WORPSWEDE — WESTERWEDE

(1900—1902)

Petersburg'tan döndükten hemen sonra, 1898'de Floransa'da tanıdığı Vogeler'in çağrısını teşekkürle kabul eden Rilke, ağustos ayında onun Worpswede'deki çiftliği *Barkenhof*'a gider. Bataklık geniş arazi, kendilerini, ağırbaşlı ve sakin, sanatlarına vermiş çalışan ressamlar ve onların diri bir doğayla kuşatılmış gösterişsiz yaşamları karşısında kısa bir süre için bir güven ortamında duyumsar kendini. Vogeler'in yanı sıra peysajcı Otto Modersohn, o sıra Paris'ten memleketi Bremen'e dönmüş kadın ressam Paula Becker ile heykeltraş Bayan Clara Westhoff, ozana karşı candan bir ilgi gösterirler. Hepsi gençtir, hepsi çıktıkları yolun henüz başındadır bunların; dolayısıyla, Rilke, Berlin'deki gelişim süreçlerini geride bırakmış sanatçılar çevresinden çıkıp, ilgili süreci henüz yaşayanların çevresine ayak atar; yaşamının sonuna dek bir türlü yakasını bırakmayan ve «Ah acemilik sonu gelmedik» dizesinde dile gelen yaşam duygusuyla sözü geçen kişilerden hep biri görür kendini.

Worpswede'den bir türlü ayrılamaz; 28 Nisan 1901'de Bremen'li bir iş adamının kızı olan 22 yaşındaki Clara Westhoff ile evlenir; daha önce Katolik kilisesinden çıkmıştır. Eşiyle komşu kent Westerwede'de bir köy evine yerleşir, atölye olarak kullanılmaya elverişli bir salonu vardır evin, Clara burada kendini yontu çalışmalarına verir, yaptığı yontular arasında kocasının da bir büstü vardır. Westerwede'de bundan sonra yazacağı ilk şiir kitabı *Das Buch der Bilder* için gerekli gereçleri toplar. *Saatler Kitabı*'nın ikinci bölümü olan *Das Buch von der Pilgerfahrt* (Haç Kitabı), sonbaharda iki haftalık bir süre içinde yazılıp bitirilir. Noel'den kısa bir zaman önce 12 aralıkta kızı Ruth dünyaya gelir ve baş-

ka da çocuğu olmaz. Bundan böyle güvenilir ellerde bulunduğu duygusu öylesine bir güçle içine işler ki, *Berlin Residentzheater*'de sahnelenen *Das tagliche Leben* (Günlük Yaşam) adındaki oyunun başarı sağlamadığı haberi bile keyfini kaçıramaz. Oyunun Hamburg'ta da sahneye konması planlanmışken, Berlin'deki başarısızlık üzerine bundan vazgeçilir.

1902 yılı Rilke için pek ürkütücü bir haberle başlar: yüksek öğrenim yapmaktan vazgeçtiğini ileri süren Prag'daki akrabaları, ödemeyi üstlendikleri bursu ödemeyi durdururlar. Telaşa kapılan Rilke, umutsuzluk içinde, dört bir yandaki eşine dostuna mektuplar yazar, bir derginin yazı işlerinde belli bir ücret karşılığı bir iş bulmayâ, ailesini geçindirmek için gereken maddi kaynağı ele geçirmeye çalışır. Ama çabaları sonuç vermez. Üç beş kuruş getirecek kimi uğraşlar bulur kendine. *Bremen Tageblatt* (Bremen Günlük Gazetesi) için denemeler yazar, kitap tanıtma yazıları kaleme alır. Üzerinde derin bir vukufla konuşup okurlara tanıttığı kitaplar arasında Thomas Mann'ın *Boddenbrooks*'u, Fr. Fuchs'un *Peter Michel*'i, Hesse'nin ve H. Bang'ın kimi kitapları, Elley Key'in *Das Jahrhundert des Kindes* (Çocuğun Yüzyılı) adındaki yapıtı da vardır. Velhagen ve Klasing Yayınevi, Worpswede'li sanatçılar üstüne bir yazı hazırlamasını ister ozandan, haziranda «Warpswede» adındaki manüskri yayınevine teslim edilir. Breslau'lı sanat tarihçisi Richard, kendisinin hazırladığı ve Berlin-Bard Yayınevi'nde çıkacak sanat dizisi için, Rodin üstüne bir kitap ısmarlar. Kitabın hazırlanması, bir süre Paris'te kalmayı gerektirir. Öneriyi kabul eder Rilke, kasım ve aralık aylarında Paris'te yazıp bitirdiği pekoylumlu sayılamayacak kitabı karısına adar. Beriyandan, karısından ayrılma kararını daha ağustos ayında vermiştir; yeni yazdığı *Die Letzten* (Sonuncular) adındaki nuvel kitabıyle titizlikle hazırlanıp umutla baskıya verilmiş *Görüntüler Kitabı*ndan (Buch der Bilder) eline pek bir para geçmeyişi, ozanı böyle bir karar almaya zorlamıştır. Bu yıllardaki tek gelir kaynağı, kitaplarının satışından payına düşen paradır, ki, bu da çok az bir şeydir. Küçük Ruth'u,

eşi Clara'nın ana babası yanına alır; kız, çocukluğunu büyükannesi ve büyükbabasının yanında geçirir. Ailesinden para yardımı gören eşi Clara da ozanın ardından kalkıp Paris'e gelir; Rodin'in yanında sanat çalışmalarını sürdürür.

GEZİ YILLARI ve YENİ DOSTLAR

(1902—1907)

1902 yılının sonunda Rilke, yaşamının akışını belirleyecek bir karar öncesindedir. Ekmek parası kazanmak için işe koşulması durumunda kaleminin sanatsal çalışmaları yapacak gücü gösteremeyeceğini deneyimleri ortaya koymuştur, Bir bezginlik, iç dünyasını giderek suskunluğa sürükler; bu dünyanın yavaş yavaş can çekiştiğini duyumsar. «Kendi öz çalışmasını» sürdürme, omuzlarına yüklenmiş artistik görevi yerine getirme yolunda kararını alır: bundan böyle yalnız ilgili görevin sesine kulak asacaktır. Beriyandan, yaptığı seçim, derin bir iç çatışmasını barındırır bünyesinde, yaşam ile çalışma arasında bir çatışmadır bu ve ozanın ilerdeki yaşamı üzerine düşer gölgeleri. Üstelik gelecek yılların korkusu da saklıdır ilgili çatışmada, uğrunda herşeyini feda ettiği artistik gücün giderek körleneceği gibi insanın elini kolunu bağlayan dehşet de yine söz konusu çatışmanın kapsamında bulunur. Hani Rilke'ninkinden daha yürekli bir kararın seyrek alındığı görülmüştür edebiyat tarihinde. Böyle bir karar, ozan için bir kez «yollara düşmek», kendisini konuk olarak ağırlamak isteyenlerin konukseverliklerini kabullenmek demektir. Artık ne Westerwede'de, ne başka bir yerde, ne kendisi, ne küçük nüfuslu ailesi için bir yuva kurabilecektir. Karısı Clara, Worpswede'de kiraladığı atölyeyi elinde bulundurduğu süre, her Noel gidip yanında konuk kalır. Paris'te birçok kez gribe yakalanıp, sonunda dayanamayarak 1902 nisanında Viareggio'ya kaçar; burada göçük altında kalmış ben'inin gözlerini bir yol aralayışından yararlanıp, *Saatler Kitabı*'nın *Von der Armuth und vom Tode* (Yoksulluk ve Ölüm Üstüne) adındaki üçüncü ve son bölümünü kaleme alır. Yoksulluğun sınırında yaşar; büyük kent

Paris'in sefaletine ne zor katlandığını, Lou Andreas Salomé'ye yolladığı uzun bir mektupta anlatır enine boyuna. Yoksulluktan duyulan dehşet, ilerde *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nın mayasına karışır.

Yoksulluk ve tedirginlikle dolu meşakkatli yılların bundan sonraki ilk durakları 1903/1904 kışında Roma, 1904 yazında ve ilk kışında İsveç olur. Bunu 1905 yaz yarıyılında Berlin'de Simmel'in yanında yüksek öğrenimin tamamlanmasına yönelik bir girişim izlerse de, başarısız kalır. Derken Kontes Schwerin'in çevresindeki dostlar grubu kucak açar ozana; Rilke, yazı Kontes'in Friedelhausen'de orman içindeki şatosunda geçirir. Rodin ile dostluk kurar ve bu dostluk yeniden Paris'e çekip götürür kendisini; yaşam yolu bir süre aydınlanır. Ancak 1906'dan başlayarak dostlar yardımıyla yavaş yavaş kök salar Paris'te, Paris, gelecekte en verimli çalışmalarını yaptığı yer olur; burada ustalık aşamasına ulaşır.

İlerdeki gelişimiyle ilgili olarak Rodin'in verdiği öğüde uyup Roma'ya giden karısı Clara'ya eşlik eder. Gerek karısı, gerek kendisi için sanatçı bursları elde etmeyi deneyip, çokluk da başarı sağlar. Villa Strohl-Fern'in büyük bahçesinde Clara'nın yanı sıra Rilke'ye de sanat çalışmalarını yapacağı bir yer ayrılır. Rilke, burada 1904 şubatının ilk günlerinde *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nı kaleme almaya koyulur, Lou Andreas Salomé'ye yolladığı 15.4.1904 tarihli bir mektupta şöyle yazar:

«Birden gördüm ki, artık eskisinden çok daha fazla şey algılayabilen bakışım gibi çalışma yöntemim de değişmiş, sanırım bundan böyle bir kitabı on günde ya da on gecede yazmak gibi bir şey sözkonusu olamayacak, her yazacağım şey için uzun ve sayısız zamanlara gereksinme duyacağım.»

Adı geçen yapıt üzerindeki çalışmalar, ancak 1910 yılında tamamlanır.

Yaratıcı uğraşlarının Avrupa anakarasındaki ilk yankısı İsveç'ten gelir; İsveçli pedagog ve yazar Bayan Ellen Key,

genç «Österrikisten Diktare» (Avusturyalı Yazarlar) konusunda bir deneme kaleme alır; ozanın titizlikle yanıtladığı sorulara dayanarak 1904 nisanında Lund, Göteburg ve Kopenhagen gibi kentleri dolaşıp, Rilke ve yapıtları üstüne konferanselar verir. Bir anne gibi sevecen ve yardımsever bu kadın dostuna, Rilke, Roma yazının sıcağından duyduğu ürküntüyü açıklar. Onun sayesinde Schonen'deki Borgebyard çiftliğinde yazı geçirmeye çağrılır, yeni tanıştığı Göteburg'lu dostlarından kolay kolay ayrılamaz, kış ortalarına dek uzanır çiftlikte kalışı. Jacobsen'in yaşadığı kent ve hayali genç Danimarkalı M. L. Brigge'nin memleketi olan Kopenhagen'ı görünce, hayranlıktan ne yapacağını bilemez; Jacobsen'i ve Kierkegaard'ı özgün dilinden okuyabilmek için, Danimarka dilini öğrenir ve Borgby'de Kierkegaard'ın o sıra yeniden basılmış *Nişanlıya Mektuplar*'ını Almanca'ya çevirir, ama çeviri yayınlanmaz. İskandinavya'yı ve İskandinavya'nın iyi yürekli cana yakın insanlarını dost edinir kendine, hepsini de ilerde başı sıkıştıkça yardımlarına sığınabileceği güvenilir kişiler bilir. Bu döneme ilişkin olup «ruhunun çok derinlerine işleyen» nesnelerden kimisi *Malte Laurids Brigge*'de söze dönüşür, açığa vurur kendini.

1905 mayısında Worpswede'de *Saatler Kitabı*'nın redaksiyonu üzerinde çalışır. Müsvettelerden bir bölümünün Göttingen'de Lou Andreas Salomé'nin koruması ve mülkiyetinde bulunması, her ikisinin 1901'den bu yana ilk kez yeniden görüşmelerini sağlar. 1905 Noelinde basılıp yayınlanan şiir kitabı, Insel Yayınevi'yle sürekli bir ilişkinin kurulmasına neden olur, bundan böyle ilerdeki yapıtlarının aynı yayınevinde çıkmasına kesin bir gözle bakar Rilke. Yayınevi sahibi Dr. Kippenberg'in bizzat işe el atması, çeşitli yayınevleriyle dağınık ilişkilerini giderek düzene kavuşturur; Dr. Kippenberg, gerektikçe para ödeyip, çeşitli yayınevleriyle yapılan anlaşmaların yükümlülüğünden kurtarır kendisini; sonunda yapıtlarından en büyük bölümü Insel Yayınevi'nde toplanır.

Saatler Kitabı, ilk büyük başarıyı sağlar; hele Karl v.d. Heydt'in Prusya yıllıklarında yayınlanan kitabı tanıtıcı yazı-

larının şimdiye kadarkinden değişik yeni bir okur çevresinin kapılarını açması, bu başarıyı iyice pekiştirir. Bir bankacı ve yazar olan K.v.d. Heydt, genç ozanı Friedelhausen'daki şatosunda Kontes Luise Schwerin'in konukları arasında tanımış, yıllar yılı candan yardım ve ilgilerini kendisinden esirgememiştir. Ayrıca Rilke, Berlin üniversitesinde geçirdiği kısır haftalarda kafasında biriken birçok soruyu, Friedelhausen'de Kontes'in damadı olan değerli doğa bilgini ve filozof Jacob von Uexküll'ün önünde açığa vurup, gerek karşılıklı konuşmalar, gerek birlikte kitap karıştırmalarla bunları çözüme kavuşturma fırsatını elde eder. Yaz gecelerinden birinde, şatodakilerin önünde *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'ndan *Christine Brahes'in Ortaya Çıkışı* adındaki bölümü okur: «On ikisinde, bilemedin on üçünde vardım o zaman...»

1905 Eylülünden 1906 mayısına kadar Rilke, Meudon-Val-Fleury'de kendisine çocuğuymuş gibi kapısını açan Auguste Rodin'in evinde kalır. İki sanatçı dostluk havası içinde oturup bir anlaşma yaparlar: Rilke, bir özel sekreteriymiş gibi Rodin'in yanında çalışıp onun yazışmalarını yürütecek, buna karşılık sanat çalışmaları için kendisine boş zaman tanınacak, beri yandan Rodin'in iki yapıtını konu alan konferans gezisine çıkabilecektir. Üstlendiği işin gereği olarak sonradan ikidebir Paris'e gelir Rilke, Rodin ile görüşür. Aldığı ikiyüz frank tutarındaki aylık ücret kendisini derin bir mutluluğa boğar, hastalıktan bir türlü baş kaldıramayan babasının para yardımını bundan böyle gereksinmez.

Rodin'in büyük yapıtları, sanatçının bıkıp usanmadan sürdürdüğü yaratıcı çalışma, o uyarıcı «il faut travailler toujours»* sözleri. Rilke'nin çalışma yöntemine damgasını vurur, onu ustalık aşamasına yüceltir. 20.9.1905'de eşi Clara'ya yazdığı bir mektupta şu satırlar yer alır:

«Onun yanında benliğimden içeri akan güçlerin çağıltısını duyuyorum, şimdiye dek varlığından hiç haberdar olmadığım bir yaşam sevinci, bir yaşam gücü gelip

(*) «Her zaman çalışmalı»

ruhuma yerleşiyor. Öyle bir örnek ki, eşine rastlanacak gibi değil...»

Ama yine de Rilke'nin yaşamındaki bu dönem kesin bir fiyaskoyla sona ermiş, ekmeğini kazanma uğrundaki her türlü çabanın yaratıcılığına ket vurduğunu ozan bir kez daha anlamıştır. Nisan ayında: «Bundan böyle sabretmekten başka şey yaptığım yok» diye yazar. Sonunda Rodin'in yaptığı da budur. 1906'da babasını kaybeden Rilke, çıktığı ikinci konferans gezisinden Paris'e geç döner; mektupların yığılıp kaldığını, yanıtlandırılmalarına eski titizliği gösteremediğini, hatta bazan keyfi birtakım davranışlarda bulunduğunu ayrımsar. Rodin'in bu konuda sert suçlamalarına hedef olur, suskun bir üzüntü içinde Meudon'dan ayrılır; ama bahçe içindeki sessiz evceğizi bırakıp, Paris'deki otellerden birinin daracık bir odasına tıkılması rahat bir soluk almasını engellemez, yeniden özgürlüğüne kavuştuğunu duyumsar.

Yığınla iş beklemektedir kendisini. *Saatler Kitabı*, tirajı eskisinden hayli yüksek ikinci bir basım yaapr. Daha önce bir dergide yayınlanmaktan öteye gitmemiş *Die Weise von Liebe und Tod des Cornett Christoph Rilke* (Bayraktar Christoph Rilke'nin Aşk ve Ölüm Şarkısı) şimdi ayrı bir cilt halinde yayınlanırsa da, pek kimsenin dikkatini çekmez.

Henüz Rilke'nin kazandığı para Paris'te uzunca bir süre kalmasına yetecek gibi değildir, ancak K.v.d. Heydt'in maddi yardımıyla birkaç ay gibi bir süre daha kalabilir Paris'te. Daha önce bir Flaman gezisinde kendisine eşlik eden karısı Clara ve kızı Ruth ile yeniden Friedelhausen'a yollanır. Derken Capri'ye yapılan çağrıyı kabul eder; 1906/1907 kışını Capri'de, Villa Discopli'de geçirir; evsahibi, bu arada ölmüş bulunan Kontes Luise Schwerin'in kızkardeşi Bayan Alice Faehndrich'tir. Kapri kışında yazılan şiirlerden birçoğu, ertesi yaz Paris'te Insel Yayınevi için hazırlanıp, Kar. v.d. Heydt'e adanan *Neue Gedichte* (Yeni Şiirler) kitabına alınır. Rilke'nin en ünlü şiirlerinden biri olan «Denizin Şarkısı. Denizin dinmeyen esintisi/Geceleyin meltem...» şiir, ilk kez, Villa Discopli'nin konuk defterine yazılır. «İl faut travailler toujours» sözlerini kendisine ilke edinen Rilke, bir

İngiliz annenin kızı olan Bayan Alice Faehndrich'in yardımıyla İngiliz kadın şairlerinden Elizabeth Barrett-Brownung'un bir sonesini Almanca'ya aktarır; Insel Yayınevi'nde *Sonette nach dem Portugisischen* adı altında çıkan sone, Rilke'nin ilk büyük şiir çevirilerinden biridir ve İngilizce'den yapılmış tek şiir çevirisi olarak kalır.

USTALIK YILLARI ve BÜYÜK GEZİLER

(1907—1914)

Berlinli yayıncı S. Fischer'in bol keseden bağışı ve Insel Yayınevi'nden düzenli sağlanan gelir sayesinde, en sonunda Rilke, sağda solda konukluklardan kendini sıyırıp alır, bundan böyle Paris'te sakin ve güven içinde çalışacak olanağa kavuşur. Otel yaşamına veda eder, 1908'den başlayarak Rue de Varenne'deki eskiden kalma o güzelim Biron sarayında yatıp kalkmaya başlar. Çok geçmeden, saraydaki odalara hayranlıktan kendisini alamayan Rodin de atölyesiyle gelip, aynı yere yerleşir. *Neuer Gedichte anderer Teil* (Yeni Şiirlerin Öbür Bölümü) kitabını «A mon grand ami Auguste Rodin» (Benim büyük dostum Auguste Rodin'e) adamasıyla donatan ozan, Rodin'e karşı bir zaman gösterdiği davranıştaki haksızlığı gidermeye çalışır. Tüm münzevi yaşamına karşın, yavaş yavaş Fransız dostlarla sarılır çevresi. Emile Verhaeren, André Gide, Romain Rolland, Charles Vildrac, konuşup görüştüğü kişilerdir. Fransız sanatçılarının her yıl yapıtlarının sergilendiği Güz Salonu'nda 1907' de Paul Cézanne'ın tablolarıyla tanışır. Sergiyi daha ilk gezişinde: «Tüm gerçekler onun tarafında» diye açıklar ve 10.10.1907'de eşi Clara'ya yolladığı mektupta şu satırlara yer verir: «Gene bugün iki saat sergideki tabloları seyretmekle geçirdim; böyle yapmam nedense yararlı benim için, bunu duyumsuyorum.» Rilke'nin Paris'i, Louvre'un, Jardin de Plantes'in ve Luxemburg'un Parisi'dir; Rilke için Paris, operalar, tiyatrolar, konserler değil, sokaklar ve insanlardan oluşur. Rilke için çalışmak demektir Paris; Tanrı vergisi esinlerden, insanın özkendinin çağırıp yazıya geçirdiği esinlere geçiş demektir: «Başka bir yerde görmek ile çalışmak ne kadar değişiktir birbirinden... Oysa burada her ikisi de

sanki biribirinin aynı.» Bütün bunların dışında, Paris, «mutlak yalnızlık» anlamına gelir Rilke için. «Bir karanlık oda gibi ışık sızdırmayacak biçimde kapatılmış kapı ve pencerenin» sözü edilir bir yerde; bir başka yerde: «Tekdüze bir şaşmazlıkla günleri bir makara gibi sağmak. Çalışmakla geçen bir gün bitiyor, çalışmakla geçecek bir gün başlıyor», diye not düşülür. İşte bu tür gerilimler içinde 1907 yazında *Yeni Şiirler* bitirilir, Rodin monografisinin ikinci bölümü de yazılıp çıkarılır aradan. Müsvetteleri 1908'de Insel Yayınevi'ne yollanan Şiirlerin *Öbür Bölümü*'nde nesnel bir söyleyişin büyük bir başarıyla uygulandığı görülür. 1908 Kasım başında, *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nın «o pek yüz güldürücü ve sağlam» ilerleme süreci kesintiye uğrar, beklenmedik bir anda ozanın ruhunda bir rüzgar eser, iki requim (ağıt) yazılıp çıkar ortaya. Bunlardan biri bir yıl önce ölen Bayan ressam Paule Modersohn Becker'e, ötekisi «Yazgısı ve Ölümü» Rilke'ye çok kötü dokunan genç şair Kont Wolf von Kalckreuth'a adanır.

1909 yılı ocak ayının son günlerinde *Malte Laurids Birgge* üzerindeki çalışmalar tamamlanır; iyice yorgun düşer ozan. Çeşitli izlenimlerin, yaşantıların, görülmüş, okunmuş şeylerin cenderede ezilip suyu çıkarılmıştır. İlk kez 1907 kasımında daha bir yakından gezilip görülen Venedig, Orange'daki Roma Zafer Kapısı, Arles'deki Graberstrasse, Avignon'daki taştan bir dağ gibi yükselen papa sarayı, unutulmaz Provence'de 1909'da yapılan ilkyaz ve güz gezisi, sonra Paris, Paris'in müzeleri ve müzelerde Licorne'li bayanın duvar halıları, Paris'in hastaneleri, yoksulları, hastaları; bütün bunlar çeşitli sorunların eşliğinde *Malte Laurids Brigge*'nin potasına girmiş, ilgili potada erimiştir. Ama yine de bir eşik kalmış, bir türlü aşılamamıştır. Askeri okulda geçen bir yıllık dönem romanda bir türlü değerlendirilememiş, bu döneme açılan kapı bir türlü aralanamamıştır. Öbür çalışma yıllarıyla ölçülemeyecek yoğunlukta dört çalışma yılı; işte Paris'in taşıdığı anlam budur.

Alabildiğine geniş boyutlu düzyazı çalışmalarını «iki ırmağın kavşak noktası» diye niteler, Rilke. Bu çalışmalar

kendisini sanki ölü bir kıyıya getirip atmış, onu eli boş geride bırakmıştır. *Malte*'sinin Avrupası gözlerini dikmiş, bön bön ona bakmaktadır. Başka bir anakaraya, büsbütün yabancı bir çevreye kapağı atıp izini kaybettirmek için güçlü bir istek duyar ruhunda; istek öylesine amansızlıkla üzerine çullanır ki, 1910 kasımında — 1910 yazında Insel Yayınevi, Malte Laurids Brigge'nin Notları'nı yayınlamıştır — bir çağrıya uyarak, bir gezi grubuyla Kuzey Afrika'ya gider. Cezayir, Biskra, El Kantara, Arap dünyasının kapılarını açar kendisine. Arapça öğrenir, Kuran'ı aslından okumaya başlar. Kartaca'yı, Trablusgarp'ı, Tunus'u ve beyaz surların bir çember gibi kuşatıp, o ünlü camiin içinde yer aldığı Kahire'yi dolaşır. Napoli'de kısa bir moladan sonra «bu yeni ve görkemli yabancı diyarlarda çıkılan gezi» onu alıp Mısır'a götürür. «Ramses» adındaki geminin güvertesinde Kahire'den kalkarak bir Nil yolculuğuna çıkar; Memfis, Luxor, Karnak, Krallar Vadisi'yle Theben ve Edfu üzerinden Assuan'a gelir; Nil'de gördüğü bir kayık, mehtabın Karnak'ta aydınlattığı bir sütun, henüz yarı kumların altında yatan İsfenks gibi yer ve yapıtlar derinden nakşolur belleğine. Görüp yaşadıklarından yorgun düşmüş, şubatta gezi grubundan ayrılır, bir süre Heloun'daki dostlarının yanında kaldıktan sonra, 1911 nisanında Venedik üzerinden Paris'e döner.

Ama içerisine düştüğü bunalımı atlatamamıştır, sürüp gider umarsızlığı, dostlarından yine yardım görür. 1911 Eylülünde kızı Ruth ile Münih'e taşınan eşi Clara, «boşanma isteğinde» bulunur; karı koca oturup «çok dost bir hava içinde» görüşürler konuyu, karar verirler: ayrılacaklardır. Ama sonradan yine vazgeçerler. Birinci Dünya Savaşı kendisini adeta bir tutukevine tıkmadan, maddi ve manevi olanaklarının elverdiği ölçüde eski Avrupa'nın genişlik ve ferahlığının tadını çıkarır, ozan. İlerde de Paris hem bir barınak, hem bir yüzkarası niteliğini korur. Bu dönemde yazılıp, hepsinden çok sahip çıkabileceği yapıtlardan tek tük çalışmalar dışında pek bir şey yayınlatmaya bir türlü karar veremez, dolayısıyla alabildiğine cömert konukseverliklerin yardımıyla «kuraklık yıllarını» geride bırakmayı dener. Anton Kip-

penberg ile eşi Katharina'nın, ayrıca Prenses Marie Thurn'un ve Prenses Taxis Hohenlohe'nin kollayıcı dostluğu, bundan böyle yaşamının sağlam bir dayanağını oluşturur. Anton Kippenberg ve eşinia sayesinde Goethe'yi ve Goethe'nin Weimar'ını tanır. *Saatler Kitabı*'nı ve daha önceki yapıtlarını okumaktan mutluluk duyan örneğin Ellen Key gibi birçok okur, *Yeni Şiirler*'den bu yana sanatsal biçemindeki değişiklik dolayısıyla ozandan yüz çevirmiş, ona yabancılaşmıştır. 1.10.1905'te Paris'ten eşi Clara'ya yolladığı bir mektupta şöyle yazar: «Artistik gözlem... dehşet uyandıran ve salt tiksinti veren nesnelerde bile varolan'ı görmek...» Yitirdiği okurlarına karşılık, Rudolf Kassner'i, Hofmannsthal'ı, Graf Kessler'i tanır, Taxis Hohenlohe'nin evine girip çıkan konuklarla dostluklar kurar, Bay ve Bayan Kippenberg gibi yeni dostlar edinir. Prenses Taxis, Bohemya'da Lautschin adındaki malikanesinde, Triest civarında kayalıklar üzerindeki Duino şatosunda, Venedik'te Valmara'nın evinde haftalar, hatta aylar boyu konuk eder, ağırlar kendisini. Duino şatosunda bir süre Rilke'yle kalan Prenses, 1911 ocağında onu yalnız bırakıp gider. Gereksinmeleri çevresindekiler tarafından dostça karşılanan ozan, dış dünyayla ilişkisi kesilmiş, tam bir yalnızlık içinde şatoda kalır; içinden gelen zorlayıcı bir dürtüye uyarak 1912 aralığında Duino elejilerinden ilk ikisini yazıp çıkarır aradan. 1908 yılında da yine arada esen bir rüzgar *Marieneleben* şiirlerini armağan etmiştir ozana. Rilke herkeslerden saklar elejileri; Prenses Taxis dışında elejilerin yazıldığını bilen Lou Andreas Salomé, Rudolf Kassner ve Hofmannsthal gibi ancak üç, beş kişi vardır; yayınlanmak üzere yalnız *Das Marienleben* çıkarılır elden.

İlkbaharda Venedik'e giderek, Prenses Taxis'in oradaki evinde kalır. Yaz boyu tiyatroların birinde bir iş bulup, büyük trajedi oyuncusu Elonora Duse'yi yeniden tiyatroya kazandırmak için çalışırsa da, çabaları sonuç vermez. 1912'de kalkıp İspanya'ya doğru yola düşer; Greco'nun Toledo'su gizli bir güçle onu kendisine çağırmıştır; Toledo'da eleji perileriyle yeniden karşılaşacağını umar ve umduğuna kavuşur. Eleji konusundaki çalışmalar adım adım ilerlemeye baş-

lar, 1913 güzünün bitimine doğru Paris'te üçüncü bir elejinin yazımı tamamlanır, kışı Roma'da geçiren Rilke altıncı elejiden büyücek bir bölümünü kaleme alır burada. Cep defterleri İspanya'da —Cérdoba'ya ve Sevilla'ya da kısa ziyaretlerde bulunmuştur ozan— büyük şiirlerle, dile gelebilirlik sınırının zorlanıp hayli ilerlere kaydırıldığı düzyazı notlarıyla dolup taşmaya başlamıştır. Ama bütün bu çalışmaları bir suskunluk duvarıyla kuşatır Rilke, kendisinden yazı istenmeye görsün, bir şey yazamamaktan yakınır hep. *Insel Yıllığı* ile Kurt Wolff'un *Ak sayfalar*'ında (Die weissen Blätter) İspanya'daki çalışmalarından ancak tek tük örnekler yayınlanır. Bunu telafi için çeviriler sunar okurlarına; 1911'de Maurice de Guérin'den *Der Kentauer*'ı, 1912'de *Die Liebe der Magdalene Ein französischer Sermon*'ı, 1913'de *Portugisiesche Briefe Die Briefe der Marianne Alcoforado*'yu çevirir. Ancak mektuplar Rahibe Alcoforado'nun kendisi tarafından yazılmamış, 1628-1685 yılları arasında yaşayan Gabriel-Joseph de Lavergne'nin kaleminden çıkmıştır. Çevirileri, 1914'te André Gide'in *Der verlorene Sohn* (Kaybolmuş Oğul) adlı kitabı izler. 1917'de Lyon'lu Louize Labè'nin yirmi dört sonesi yayınlanır. Ama savaş yıllarında Mikelanj'ın sonesini örnek alıp yazdığı soneleri bir bütün olarak elden çıkarmaz.

Savaş kopana dek, Paris, Rilke'nin yaşadığı yer olarak kalır, 1913 ilkbaharında İspanya'dan yine Paris'e dönen ozan, aynı yılın ilk yazında Paris'ten yola çıkarak Karaormanlar'daki Bad Roppoldsau'a gelir, bir süre dinlenir burada, daha sonra Göttingen'e giderek Lou Andreas Salomé'yi, Leipzig ve Weimar'a uğrayarak Bay ve Bayan Kippenberg'i ziyaret eder. Arkadan Berlin'e uğrar; sık sık müzeleri dolaşıp, Mısır tanıklarını, Amenophis IV ile kocasının mumyalarını hayranlıkla seyreder. Derken Münih'e geçer, Lou Andreas Salomé ile Freud da psikanaliz kongresi için buraya gelmiştir. Ekim başında Hellerau'ya giderek, Claudel'in bir oyunu nu izler, Franz Werfel ile tanışır Hellerau'da, Werfel'de «genç şairi» ve kendisinden sonraki sanatçı kuşağını görür gibi olur. Daha 1914 şubatının sonunda yeniden ayrılır Paris'ten, genç müzisyen Magda von Hatting'in peşine takılıp

Berlin'e gelir, Magda von Hatting'in yanında hem çalışıp, hem yaşamın tadını çıkarabileceğini umar, ama umudu boşa çıkar. Bu düş kırıklığı Rilke'yi yorgun düşürmüş, yaşamayı bir türlü beceremeyişi onu bezginliğe sürüklemiştir; 19 temmuzda Campagne-Première caddesindeki 17 nolu evinin kapısını kapayıp yola düşer; ilkin Lou Andreas Salomé'yi, arkadan Kippenberg'leri dolaşıp, geleceği konusunu görüşür. Amacı yarıda bıraktığı yüksek öğrenimini sürdürmektir, tıp okumak ister, hem doktor, hem şair Hans Carossa'yı geçirir aklından, genellikle doğabilimleri öğrenimi yapacaktır. Bayan Lou ve Kippenberg'ler ile konuşmalarında Egyptoloji üzerinde de durulmamış değildir. Avrupa'yı düşman kamplara bölüp, tüm kıtanın birlik ve bütünlüğünü parçalayan savaş kopar kopmaz Leipzig'ten Münih'e geçer, eşi Clara ile kızı Ruth burada yaşamaktadır.

DÜNYA SAVAŞI

(1914—1919)

Başlangıçta, ama hepsi birkaç gün için kendini ortak bir yazgının avucunda duyumsar, diğer insanlarla bir duygu beraberliği içinde yaşar, «savaş tanrısının» dikilip ayağa kalktığını görür gibi olur. Ama aradan birkaç hafta geçer geçmez, nereye baksa insanların başına çullanan adsız felaketten, katıksız bir fiyaskodan, Avrupa'yı felakete sürükleyen, bu anakarada yaşayan gençleri yiyip yutan önüne geçilmez dehşetten başka birşey seçemez. 1910'da çıktığı konferans gezisinden beri bu gençlerle bir araya gelmiştir. Kendisine gösterilen sıcak ilgi ve saygıdan duygulanır, hatta coşkulanır, böylesine bir «hüsnü kabul» kendisini tehdit eden bir buzlaşmayı çözüp eritir. Hölderlin araştırıcısı Norbert von Hellingrath'ın genç yaşta cepheye yollanması kaygıyla doldurur içini; onun dostları için bastırdığı son çalışmasını elinin altından eksik etmez, boş sayfalarına kendi dizelerini yazar. İlgili çalışmada şöyle denmektedir Hölderlin için:

«İşte yüce bir lirik yapıt duruyor önünüzde, şimdiye dek görülmedik bir zenginliği ve görkemi içeriyor.» (Irschenhausen/Isar, 5.9.1914)

Hellingrath, Marwitz, Seckendors, «tabloları içimizden birkaçı için olay yaratan» Franz Marc, savaştan sağ çıkmazlar. Bu yetmiyormuş gibi, uğradığı büyük bir kayıp fena sarsar Rilke'yi: Paris'te oturduğu evin kirasını ödeyememiş, dolayısıyla evde kağıt, kitap, mektup, bir kısım mobilya, ayrıca giysileri olduğu gibi açık artırmaya çıkarılarak satılmıştır hepsi. André Gide sayesinde kurtarılan elyazılarının bir bölümüne ancak savaştan uzun bir süre sonra kavuşur. Kendisi gibi vatansız denebilecek biri için normal olduğu

üzere, Münih'te pansiyon ve otel odalarında yaşar, arada bir eskisi gibi şu ya da bu kişinin konuğu olur. Örneğin 1915 yazını Picasso'nun *Les Saltimbanque* adındaki nefis tablosunun karşısında yer alan çalışma masasında geçirir; kendisini ağırlayan kişi Bayan Hertha König'tir bu kez; masada çalışırken, yitirdiği Paris sevdiği herşeyiyle her Allahın günü gözünün önünde canlanır; 1915 kasım sonunda alınır, Avusturya ordusunda hizmet görür, 1916 yılına kadar her zamankinden koyu bir yalnızlık içinde umutsuzlukla savaşarak yaşar, «askerliğin o kalın gri kumaşı kirden pastan arınmış gözlerini örtmüştür» çünkü; hem de öyle bir anda ki, çalışma temposu tam hızlanmış, elejiler üzerindeki uğraşıları Dördüncü Eleji'nin yazılmasıyla tomurcuk vermiştir.

İyice bitkin düşmüştür ozan. Hofmannsthal'ın yaşadığı Viyana-Rodaun'da özgürlüğe yeniden alışmaya çalışır; silahlı kısa bir eğitimden sonra, Viyana arşivinde beş aylık tekdüze bir çalışmayı geride bırakır. Ölümcül bir yorgunluğun üzerine çullandığı bu günlerde, Loulou Albert Lassard portresini yapmak ister, o da gönülsüz razı olur. Daha önce 1906'da Paris'te iken Paula Modersohn Becker'e de modellik yapmış bir ara, ancak ansızın bundan vazgeçince çalışmalar yarıda kalmıştır. Ama şimdi bayan dostuna çok önceden verdiği bir sözden caymak istemez. Ne tuhaftır ki, Rilke'nin öbür portresi ölümünden sonra, İsviçreli genç heykeltraş Fritz Huf tarafından yapılan büstü ise askere alınmasından hemen önce, yani 1915 ocağında tamamlanır; ozan bu sırada Berlin'deki nüfuzlu tanıdıklarına ve koruyucularına başvurarak askere alınma emrini geri aldırmak için uğraşıp durmuş, ama tüm çabaları sonuçsuz kalmıştır. Dört seansta, heykeltraş Huf, belirleyici tüm öğeleri yaptığı büste aktarmasını başarır. Her iki pertrede göze çarpan o karakteristik kendine dönüş, içe yöneliş, dışa kapıları kapayış, portrelerin yapıldığı sırada ozanın içinde bulunduğu ruh durumundan kaynaklanır. Eşi Clara Rilke'nin 1901 ve 1905 yılları arasında yaptığı büstler de içe gömülmüş, düşüncelere dalmış bir ozanı verir; ama portrelerin nerdeyse donmuş kişisi değildir, bu. 1916 yazının sonunda Rilke Münih'e döner. Askere

alınmadan önce, savaşa karşın Münih'in sanatsal sunularına yakın bir ilgi gösterir. Savaş aleyhinde düzenlenen forumlarda birçok kişinin yanı sıra Heinrich Mann'ı dinler, Alfred Schuler'in konuşmalarında bulunur; Alfred Schuler, «çok okumuşluğuna» ve «Roma imparatorluğu konusundaki sezgisel vukufuna» dayanarak küçük bir çevrede yaptığı konuşmalarında «bir dünya açıklaması» girişiminde bulunur. Garip bir biçimde coşkulu ve hamarat dinleyiciler arasında kendini hem «cezbedilmiş, hem soyutlanmış» duyumsadığını, 8.3.1916'da Prenses Taxis'e yazdığı bir mektupta belirtir, Rilke. Ama 1918'de, Leipzig'ten kalkarak Dresden'e gitmesini ve orada konuşan Schuler'i dinlemesini üsteleyerek ister Katharina Kippenberg'ten.

Tiyatroya giderek Strindberg ve Büchner'in oyunlarını büyük bir ilgiyle izler, sanat galerilerini dolaşır, Franz Marc, Klee ve Picasso'yu yeniden keşfeder. Askerlik dönüşü elden geldiğince dışa kapalı bir yaşam sürer, çalışmalarının gerektirdiği yalnızlığı kurmaya çalışır.

Bohemya, İsviçre ve İsveç'e çağrılır, ama tüm çağrıları geri çevirir. Sadece yazın birkaç hafta Bayan Köning'in Westefalya'daki malikanesinde kalır, bunu izleyen 1917 güzünü ve ilkkışını Berlin'de geçirir, Münih'teki uyuşukluğundan biraz sıyrılır burada. Politika konusunda çevresinin düşüncelerine katılmaz, dolayısıyla bu konuda giderek büyüyen bir suskunluğa gömülür. 30 Mart 1918'de Prenses Taxis'e yolladığı bir mektupta şöyle yazar:

«Bütün çevrelerinde aşina oldukları bir nesne bulamayan insan ve hayvanların nasıl kuruyup gittiklerini anlıyorum şimdi. İçinde yaşadığımız bu çarpık dönemde kendisine aşina bulunduğumuz ne kaldı?... anılarımın canına okuyor bu zaman, içinde yaşadığım hal'i bana zehir ediyor... birden nasıl gazete ağzıyla söyleşiler yapıldığını görünce, kendi ağzından çıkan sözlere karşı bir tiksinti, bir dehşettir sarıyor insanın ruhunu.»

Kasım devrimi patlak verdiğinde Rilke de binlerce insanla birlikte çeşitli toplantılara katılır; 7.1.1918'de Clara Rilke'ye şöyle yazar:

«...bira, duman ve dinleyicilerin oluşturduğu bir sis... kimse farkında değildi; öylesine önemliydiler, öylesine somut bir duruluk taşıyorlardı ki, nihayet sırası gelmiş nesneler söylenebiliyordu. Ne kasım devriminin ardından Avusturya monarşisinin çöküşü —«tamamen Avusturya topraklarında yaşayıp burayı kendime yurt edinmem, düşünebileceğim ve yapabileceğim bir şey değil»—, ne de Alman imparatorluğunun yıkılışından üzüntü duyar. Yeni devlet biçimlerinin ve devleti taşıyan yeni güçlerin eskisinden değişik bir Avrupa'nın doğmasına olanak sağlayacağına inanmaya çalışır.

İSVİÇRE YILLARI

(1919—1926)

1919'da Rilke Zürih'ten çağrılır; Hottingen'li okurlar, güz sonunda düzenlenecek akşamların birinde yapıtlarından bir derlemeyi okuması için çağırırlar ozanı. Rilke çağrıyı kabul eder, Münih'te kaldığı son ayları Lou Andreas Salomé ile birlikte geçirir hep, mayıs 1918'de taşındığı küçük evinde yazdığı eleji parçalarını okur, Zürih'e gitmeden bitmiş ya da yarım kalmış ne kadar eleji varsa, bir müsvettesini kendisine verir.

11 Haziran'da ayrılır Almanya'dan; geride bıraktığı dostları, hatta kendisi, bunun kısa bir ayrılık olacağını sanır. Ama artık Almanya'ya dönmeyecektir.

İsviçre'ye ayak attığı andan başlayarak, hep yazacağı elejiler için bir yer arar kendine, eleji çalışmalarının bitirilmesini varlığının temel öğesi görür, bu çalışmanın yarımkalmışlığını «yüreğinin bir sakatlanmışlığı» sayar. Ama İsviçre'de de savaşın yolaçtığı birtakım can sıkıcı durumlarla boğuşur hep. Ülkeye dışardan gelenlere ancak sınırlı bir oturma izni verilmektedir, Avusturya pasaportu yitirmiştir geçerliğini, sağlık raporları, Prag'da doğup büyüdüğü için almayı başardığı yeni bir Çek pasaportu yardımına koşar. Derken Alman parasının değerini yitirmesi sonucu ülkeden atılma tehlikesiyle yüz yüze gelir, üstelik, 1914'ten sonra kente yerleşen yabancılar arasında bulunduğundan, Münih'te oturma hakkını da yitirir.

Bir yerde şükranla sözünü ettiği «İsviçre'nin o mucizevi konukseverliği» kendisini elinden tutup amacına ulaştırır; bu konuksever dostları, kasım ayı içinde Zürih'in ardından St. Gallen'da, Luzern'de, Basel'de, Bern'de ve Winterthur'-

daki okuma akşamları sırasında edinmiştir. Zürih gölünün kıyısındaki Meilen kentinde kalan Bayan Nanny Wunderly Volkart ile arasındaki dostluk, ayrıca İsviçre'de kurduğu yeni dostluklar hepsinden çok içtenlik taşır, yardımcı olur kendisine; Bayan Volkart, Winterthurer Reinhart'ın kuzenidir, ona yazılan mektuplar Rilke'nin yaşamının son yıllarını bir günce gibi göz önüne serer.

Sağa sola tedirgin koşuşmalar ve sürekli değişikliklerle ilk iki yıl geçip gider İsviçre'de. Rilke'nin Genf ile Bern en hoşlandığı kentlerdir, kendisine Paris'i anımsatan aydınlık Genf'te ressam Baladine Klossowska'ya rastlar, Paris'ten tanıdığı bir kadındır Klossowska, Pierre ve Baltusz adlarındaki iki oğluyla İsviçre'de tıpkı onun gibi sallantılı bir durumda yaşar. Daha sonra İsviçre'den Berlin'e, oradan da Paris'e dönen Bayan Klossowska ile arasındaki sıkı ilişkiyi ilerde de sürdürür Rilke, 1923'de çok yetenekli bir çocuk olan Pierre'e André Gide'in arka çıkmasını sağlar, 1920'de Baltusz'un sokaktan gelip bir süre sonra yine gözden yiten bir kediye ilişkin «Mitsou. Quarante Images» adındaki sulu boya resim koleksiyonuna bir önsöz yazar; kitap 1920'de basılır Zürih'te, Baltusz henüz oniki yaşındadır.

Bern ve Basel'de İsviçre tarihini, İsviçre halkının geleneğini ve hal'e dirilik kazandıran geçmişi bulur, bu kentlerle temas yaşamı için kaçınılmaz bir özellik taşır. İsviçre'de kalışının daha başında Soglio'da o zamanlar yabancılar için pansiyon olarak işletilen Palazzo Salis'i görür görmez, elejilerini yazmak için aradığı yerin burası olduğunu anlar hemen, «geçmişle dolup taşan nesnelerin, bahçenin, yaz rüzgarının birbiriyle birleştiğine» tanık olur burada. Saraydaki el değmemiş kitaplık binada saklı büyüyü daha da güçlü duruma sokar. Tam bir kesintiye uğramış şiir çalışmaları, ilgili kitaplıkta da ağır aksak ilerlemekten kurtaramaz kendini; ama hayli zengin düşünceleri içeren en ilginç düz yazılardan biri bir çırpıda kaleme alınır burada, yazı sonradan «İlk Gürültü» adıyla kitap olarak yayınlanır.

Locarno'da kendi yağıyla kavrulduğu yoksunluk dolu 1919/20 kışının acısını 1920 güzünden 1921 mayısına kadar

Irchel kıyısındaki Schloss Berg'te rahatlık ve güven içinde yaşayarak çıkarır, ozan. Bu barınağı kendisine sağlayan Bayan Wunderly Volkart'dır; daha önce de Burckhard-Von der Mühl ailelerinin ilgisi, 1920 ilkyazıyla yazını Bayan Wunderly Volkart'ın Basel yakınındaki Schönenberg'deki malikanesinde geçirmesine olanak vermiştir.

Schönenberg malikanesinde çalışması için gerekli yalnızlığı bulmasına karşın, elejilerin yazılması ilk atılımdan sonra yine duraklar; iş ve yaşam arasındaki çatışma, toprak altında kalmış madenlere gereği gibi ulaşabilmesini önler. Ne var ki, kış sonunda burada Paul Valéry'nin yapıtlarıyla tanışır; 1914 yılında da dostlarının dikkatini Proust'a çeken yine kendisi olmuştur: «Du coté de chez Swann; yeni bir yazarın önemsenmeye değer eşsiz bir kitabı.» Yirmi yıl süren bir suskunluktan sonra yine sesini işittirmeye başlayan Valéry'nin ilkin dergilerde okuduğu şiir ve söyleşilerini artistik bir vahiy gibi görür, *Cimetière Marin*'i aslındakine denk bir güzellikle Almanca'ya çevirmeyi başarır. —«Biliyordum, kurtulmuştum.» Bu andan başlayarak ölene dek Valéry'nin şiirleri bırakmaz yakasını.

Bir ara Baladine Klossowska ile Valais'den içerlere doğru bir gezi yaparlar; Rhone ırmağından yukarlara çıkar, Sierre'ye kadar uzanırlar. 13. yüzyıldan kalma bir kuleyle, Chateau de Muzot'la karşılaşırlar derken; içerisinde oturulmak üzere yapılmış bir kuledir bu, boş durmaktadır ve kiralanabilir. Wallis taş sobalarıyla avlusunda bir tulumbadan başka bir eşyası bulunmaz, gaz lambaları ve şamdanlarla aydınlatılabilir ancak, çekilip çevrilmesi bir kahya kadının varlığını gerektirir. Köhne yapıtı kış için oturulabilir duruma getirmek için sürdürülen umutsuzca çabalar, Bayan Klossowska'nın dinamizmi ve zekası sayesinde başarıya ulaşır. 1921 Temmuz sonuna doğru kuleye taşınır Rilke, şimdilik yapılan bir denemedir, Winterthur'lu sanatçı koruyucularından Werner Reinhart kuleyi kiralamıştır; sonra da satın alınır kule.

25.7.1921'de prenses Taxis'e yollanan bir mektupta şu satırlar yer alır: «Buradaki topraklarda İspanya ve Proven-

ce'in böylesine acayip biçimde iç içe girdiğini görmek... bayağı duygulandırdı beni; çünkü savaş öncesi yıllarında İspanya olsun, Provence olsun, her ikisinin herşeyden güçlü ve kesin bir sesle benimle konuştuğunu işittim.» Pek sevdiği bu Rhone vadisine karşı içindeki şükran duygularını Quatrains Valaisans'da dile getirir, Rilke. Kendi eliyle bakıp ektiği Muzot gül bahçesini ancak 1927'den sonra yayınlanan Les Roses (Güller) başlıklı şiirlerde ölümsüzleştirir.

Chateau de Muzot'da 1921/1922 kışında tam bir yalnızlığa gömülür, dış dünyayla keser tüm ilişkisini, kendini okumaya verir, Valéry'nin yazılarını el yordamıyla Almanca'ya aktarmaya uğraşır, sonunda açılır kapı, yarım kalmış elejilerin taşlaşmış yüzeylerinde çözülmeler başlar, birden harıl harıl çalışmaya koyulur. 7 şubatla 14 şubat arasında 7 elejiyi yazıp çıkarır ve yapıtı tamamlar tümüyle. 11 Şubat cumartesi günü akşam saat altıda Prenses Taxis ile Lou Andreas Salomé'ye bu alabildiğine sevinçli haberi iletir. Prenses Taxis'e yolladığı mektupta şöyle yazar

«Hele şükür, Prenses, hele şükür, elejilerin tamamlandığı haberini sanırım duyurabilirim size, oh ne mutlu, ne mutlu bir gün, bu haberi iletiyorum. On eleji! Bir tarihte başı Duino'da yazılmış bu son elejiden, o zaman da son olduğu bilinen bu elejiden halâ titriyor elim. Demek tüm engelleri aşarak gelebildim buraya kadar... Hepsi de sizin eseriniz, Prenses, sizin olmayıp da kimin olacak! Duino elejileri koyacağım adını.»

9 Şubat perşembe günü de elejilerin yazılıp bitirildiğini Insel Yayınevi sahibi Prof. Kippenberg ile Bayan Klossowska öğrenir «Kurtuldum» ve «Marline, je suis sauvé». 14.2.1922'de «pırıl pırıl bir fırtına sonrası», Saltimbanques Elejisi'ni sürükleyip getirir beraberinde; on elejinin içinden Gegen-Strophen çıkarılır, onun yerine beşinci eleji olarak Saltimbanques elejisi geçirilir. Lou Andreas Salomé'ye yolladığı bir mektupta şöyle der, ozan: «Paris'e geldiğim ilk günden beri bir türlü yakamı bırakmayan, bir ödev gibi omuzlarıma yüklenen *Saltimbanques* de yazılmış oluyor böylece.» Bu kadarla kalmaz iş, sonelerin yazılışı da ilerler. He-

nüz yedi elejiyi kaleme almadan, 2 şubatta genç yaşta ölen Wera Quckama Knoop için bir kitabe yazmaya koyulur. *Sonette an Orpheus* (Orpheus'a Sone) kapsamına giren 26 sone, 11.2.'de yazılıp bitirilir; 29 soneyi içeren ikinci bölümün yazılmasıyla 23 şubatta yapıt üzerindeki çalışmalar sona erer. 1923 Haziranında Insel Yayınevi özel bir basım çıkarır, güzün Duino elejilerinin genel bir basımını sürer piyasaya, bundan önce mart ayında *Orpheus'a Sone* yayınlanmıştır. 1922 yılının başında Prenses'e, temmuz sonunda ise Kippenberg'e Muzot'da yazılmış şiirlerini okur, Rilke. Prenses Taxis, 11.6.1922'de ozana yolladığı bir mektupta: «Geçmiş hesabına bu avuntu, hal için bu bayram, gelecek için bu dile gelmez umut» sözleriyle teşekkürde bulunur.

Bu dikkate değer 1922 şubatında bitirilmiş bir üçüncü çalışma, Rilke öldükten sonra kalan yapıtları arasında ele geçirilecektir; 10. ve 15. elejilerin yazılış tarihleri arasında kaleme alınmış bir çalışmadır bu, *Verhaeren'de Bir Anı* ismini taşır, daha sonra Verhaeren'de yazılmış *Genç Bir İşçinin Mektubu* adındaki hayali mektup doğup çıkar ortaya.

1922/23'de Rilke yeniden tam bir yalnızlığa gömülür, büyük bir çalışmaya adar kendini. Valéry'nin 1922 yılında yayınlanan *Charmes* kitabında yer alan güçlü şiir ve odeleri Almanca söyler, mart 1922'de çevirdiği şiirler deri kaplı bir deftere özenle geçirir. 1924 Şubatında elyazmasını Valéry'nin kendisine yollar. Sağlığında yayınlanan son kitabı Valéry'den yaptığı çeviriler olur, 1925 gözünde *Paul Valéry Şiirler* adıyla Insel Yayınevi'nde çıkar kitap.

Çalışmalar yaşamının sonuna dek bırakmaz yakasını; 1926 haziranı büyük Narziss Fragmanları'nın «temiz ve sağlam» bir çevirisini başarmanın mutluluğunu duyar, 1926'da her iki söyleşi *Eupalinos* ve *L'Ame et la Danse* Almanca'ya çevrilir. Bu düzyazı çalışmalarının üçüncüsü *Tante Berthe*'yi' 15 kasım 1926'da yayınevine yollar ve bu da son manüskri olur, hasta döşeğinde «biraz kendini toparladığı saatlerde» dikte ettirilmiştir.

Gerek Rilke'nin kendisi, gerek eşi dostu, özellikle elejilerin yazıldığı 1921/1922 kışındaki aşırı yorgunluktan sonra

ozanın sağlık durumunda yine ciddi bir kötüleşmenin patlak vereceğinden korkarlar. Ve korktukları başlarına gelir, Rilke hastalanır, çokluk Genf Gölü'nün yukarısında Valmont sur Territet'deki sanatoryumlarda kalmalar hastalığın iyileşmesini sağlamaz. Herşeyden önce aşırı bitkinlik, tehlikeli mukoza şişmeleri, Rilke'nin kısa süre önce benim *malaise* diye sözünü ettiği tüm belirtiler durumun ciddiyetini ortaya kor. Bir daha sağlığına kavuşamayacağından tasalanır, ozan. Ama hasta, ayrıca elli yaşında olmasına karşın, yine de dışardan bakınca şaşılacak kadar genç görünür. Kendisi de ayrımsar böyle olduğunu, gerçektekinden daha genç görünmenin mutlu yaşantısından söz açar; ikinci bir dili, o ana dek yalnız bir alıcı kimliğiyle başvurduğu, yalnız pratikte yararlandığı Fransızca'yı kullanımda gençliğinin bilincine varır. Fransızca'nın bir sel gibi coşup kabardığını, adsız bir yaşamın mekanında kendisini taşımaya başladığını belirtir.

1924 Şubatından beri Fransızca şiirler üşüşüp durur kafasına, kendiliğinden çıkıp gelirler, *Vergers* (Meyva Bahçeleri) adı altında Quatrains Valaisans'larla bir arada 1926'da Paris'te yayınlanır hepsi. Gerek şiirler, gerek ozanın ocak 1925'ten ağustos 1925'e kadar uzunca bir süre Paris'te kalışı, Almanya'da yurtseverlikle bağdaşmayacak bir davranış görülür, eleştiri konusu yapılır, yadırganır. Kendisine karşı kamu oyunda beslenen bu düşmanlığı «bir kaşık suda fırtına koparmak» diye niteler, ozan.

Acele verilmiş bir kararla Valmont'tan kalkıp geldiği ve büyük bir sevgiyle karşılandığı Paris'te kendisini yeni bir iş bekler: Maurice Betz adında genç bir Fransız yazar, *Malte Laurids Brigge'nin Notları'nı* Fransızca'ya çevirmeye çalışmaktadır.

Daha önce *Malte*'yi Danimarka ve Polonya dillerine çeviren Bayan Inga Junghanns ile Witold Hulewicz'in çeviriyle ilgili sorularını büyük bir incelik ve titizlikle yanıtlayan, karşılaştıkları güçlüklerde gerek mektupla, gerek sözle her iki çevirmenin yardımına koşan Rilke, şimdi de büyük bir zevk ve yardımseverlikle her sabah Betz'in odasına gelir; çalışmalar birlikte gözden geçirilerek orası burası düzeltilir,

açıklamalarla donatılır. Eski dostlarından Gide ve Vildrac ile görüşür, ozan. Valéry ile buluşup konuşmaları her ikisinin de dilediğinden seyrek gerçekleşir; akademi üyeliğine getirilmesi Valéry'nin hayli vaktini almaktadır. Dostunun 1924 nisanında Muzot'a gelerek kendisini kısa bir süre için ziyaret edişi, unutulmaz bir anı olarak kalır, Rilke'de. Ve ilerde 13.9.1926'da Genf Gölü'nün kıyısında dostuyla geçirecekleri nefis bir veda günü yine kendisini beklemektedir. Sonradan üzgün bir edayla: «Rilke ne kadar da neşeli, ne kadar da sağlıklı görünüyordu», diye yazar Valéry. Her iki oğluyla yine Paris'te yaşayan Bayan Klossowska'nın evinde *Vergers* için seçilecek şiirler görüşülür, *Les Fenétres** adı altında bir küme şiir belirlenir bunun için, Rilke'nin ilgili motif üstüne on kadar şiiri Balandines'in on gravürüne eşlik eder. Ama bu küçük cilt de ozanın ancak ölümünden sonra yayımlanır.

Rilke nasıl ansızın Paris'e taşınmışsa, yine öyle ansızın ayrılır Paris'ten, hiç bir çalışma, hiç bir oyalanma felaket çemberini kıramamıştır. 27 Ekim 1925'te ozan Muzot'da vasiyetnamesini yazar, mezarına dikilecek taşı ve taşa yazılacak kitabeyi belirler, evrakı metrukesi'ni İsviçreli dostlarına emanet eder ve yakındaki Raron kentinin yüksekteki gömütlüğünde toprağa verilmesi isteğinde bulunur. 4 Aralık'ta Muzot'un yalnızlığında 50. doğum gününü geçirir, Berlin - Sanatlar Akademisi üyeliğine getirilmek istenirse de çağrıyı bir teşekkürle geri çevirir. Bunun dışında da herhangi bir ödüllendirilmeye konu yapılmaz.

Ozanı en çok sevindiren, Fransız dostlarının kendisi için çıkardığı *Cahier bu mois*'in *Reconnaissance à Rilke* (Rilke'ye Şükran) başlığını taşıyan özel sayısı olur, Valéry'nin yazısı en başta yer alır içinde. 1926 yılının ağustos ayında eline geçen derginin 24/24 nolu sayısı, ozanın ruhunu minnet ve derin bir mutluluk duygusuyla doldurur.

1926 yazında Bad Ragaz'da birkaç hafta dinlenir, dinlenme iyi gelir kendisine, morali biraz düzelir. Prenses Taxis

(*) Pencereler.

de buraya dinlenmeye gelmiştir. Rilke, Zürihli dostlarla karşılaşır Bad Ragaz'da. Ragaz'a bu üçüncü gelişidir; kimi Rus sanatçılarıyla tanışıp dostluklar kurması, içini derin bir kıvançla doldurur.

Bad Ragaz'daki dinlenmeyi, Genf Gölü'nün kıyısında Lausanne kentinde dostlarla bir arada geçen güneşli ve hareketli günler izler. Gölün karşı kıyısındaki Thonon'da ise Valéry kalmaktadır. Rilke, ansızın verdiği bir kararla bir Rus bayanını sekreter alır yanına, onunla birlikte Muzot'a doğru yola çıkar, Valéry'nin düzyazı-söyleşilerini harıl harıl çevirmeye koyulur, yüksek ateş ve katlanılmaz ağrıların zoruyla Valmont'a gider, daha önce de ocak ayından hazirana dek Valmont'ta kalmış, burada boşuna iyileşeceğini ummuştur. 30 Kasımda yeniden ayak basar Valmont'a, bu kez hastalığı lösemi olarak teşhis edilir, 29 aralıkta da dünyaya gözlerini kapar. Bayan Wunderly Volkart, son günlerinde yanıbaşında görmek istediği ve yanına çağırttığı tek kişi olur. 13 Aralıkta Lou Andreas Salomé'ye o sınırsız acılarla dolu durumda yazdığı bir mektupta adeta yalvaran bir edayla şöyle sorar:

«Nereden almalı cesareti?.. Bu yılın şu son günlerinde bir hava esiyor, kötü, netameli bir hava.»

2 Ocak 1927'de sadık dostları tarafından alınarak, Raron gömütlüğünde toprağa verilir.

Ozanla yayımcı arasındaki bir anlaşma uyarınca güzün altı cilt olarak çıkan *Toplu Yapıtlar* — Fransızca şiirler dışarda tutulmuştur —sanatçının ölümünden sonra geride bıraktığı yapıtların ancak çok ufak bir parçasını oluşturur. Sağda solda dağınık bulunan, ayrıca sanatçının ölümünden sonra geride kalan 1906-1926 arasında yazılmış şiirler, 1953'de ilk kez yaklaşık 700 sayfalık bir ciltte toplanır.

Hölderlin'in o ana dek yayınlanmamış şiirlerinin çokluğu, güzelliklerle dolu fragmanların bolluğu karşısında bir vakit şöyle yazmıştır ozan:

«Bütün bunlar, bu sonsuz güzellikler içte duyulup yaşanmış, sözcüklerle dışa vurulmuş olsun, mümkün mü? Ve bunlara gereksinme duymadan yaşayabilsin insanlar, mümkün mü? Bu nerelere, bu kimlere israf edilmiş ozanlar.»

Ingeborg Schnack

GİRİŞ

1902 yılı güz bitimiydi. Bir gün Viyana'da Neustadt'taki Harp Akademisi'nin bahçesinde asırlık kestanelerin altında oturmuş, kitap okuyordum. Öylesine dalmışım ki, hocalarımız arasında subay olmayan tek kişinin, o bilgin ve iyiyürekli akademi rahibi Horacek'in yanıma geldiğini farketmedim. Elimden kitabı alarak, kapağına bir göz altı Horacek, sonra başını salladı, «Rainer Maria Rilke'nin şiirleri ha?» diye sordu düşünceli. Kitabın rastgele sayfalarını karıştırıp, birkaç şiire şöyle bir göz gezdirdi, sonra dalgın uzaklara baktı. Neden sonra bir şeyin doğruluğunu onaylar gibi başını indirip kaldırarak: «Anlaşılan bizim öğrenci René Rilke şair olmuş», dedi.

Derken, soluk benizli ve çelimsiz öğrenci René Rilke hakkında bildiklerini anlatmaya koyuldu: Anne ve babası onbeş yıldan fazla bir zaman önce oğullarını subay olması için Sankt-Pölten'deki askeri ortaokulun alt bölümüne yazdırmışlar. O sıra Horacek rahipliğini yapıyormuş okulun ve René Rilke'yi de daha bugünmüş gibi anımsıyormuş. Söylediğine göre, sessiz, ağırbaşlı, çok yetenekli bir çocukmuş Rilke, daha çok kıyıda köşede kalmayı severmiş, yatılı okulun sert yaşam koşullarına sabırla katlanmış ve dört yıl sonra öbür öğrencilerle askeri ortaokulun üst bölümüne geçmiş, lisede o vakit Moravya'daki Weisskirchen'de bulunuyormuş. Ancak bünyesinin yeteri kadar dayanıklı olmadığı anlaşılmış burada, evdekiler de onu askeri okuldan alıp, ailenin yaşadığı Prag'da bir başka okula vermişler. Ne var ki, bildikleri bu kadardı Horacek'in, daha sonra öğrencisinin ne olduğundan, nereye gittiğinden haberi yoktu.

Bu anlatılanları dinledikten sonra, hemen o saat, şiir denemelerimi Rainer Maria Rilke'ye yollayıp, düşüncelerini

sormayı kafama koymamın anlaşılmayacak yanı yoktur sanırım. Henüz yirmisinde yoktum o zaman ve eğilimlerime taban tabana karşıt bir mesleğe atılmak üzereydim. Kendisinden anlayış görebileceğim bir kimse varsa, bunun «Mir zur Feier» adlı kitabın yazarı olduğunu ummaktaydım. Ve doğrusu hiç aklımda yokken, şiirlerden ayrı bir de mektup yazdım, mektupta olduğu gibi döktüm içimi; o kadar ki, ne daha önce, ne daha sonra bunu bir başkasına karşı yaptığımı anımsıyorum.

Aradan haftalar geçti, derken bir mektup geldi Rilke'den; üzerinde mavi bir mühür bulunuyor, Paris damgasını taşıyordu. Elimde bayağı ağırlığını hissettim, zarfın üzerindeki yazının açık seçik, güzel ve güven taşan bir üslubu vardı ve aynı üslup içteki sayfalarda da ilk satırdan son satıra dek değişmeden sürdürülüyordu. İşte böylece Rilke ile düzenli mektuplaşmaya başladım. 1908'e kadar sürdü mektuplaşmamız, sonra yavaş yavaş arkası kesildi; çünkü yaşam beni alıp, Rilke'nin sıcak, ince ve duygulandırıcı bir çabayla benden uzakta tutmak istediği alanlara savurmuştu.

Ama önemli değil burası. Önemli olan, bu kitaba alınmış on mektuptur. Rilke'nin nasıl bir dünya içinde yaşadığı, yapıtlarını nasıl bir dünya içinde yarattığının bilinmesi bakımından, ayrıca gerek bugün, gerek yarın yeni yetişen ve yetişecek olan kuşaklar bakımından önemli on mektup. Bir büyük, bir eşsiz kişi konuşurken, küçüklere susmak düşüyor.

Berlin, Haziran 1929

FRANZ XAVER KAPPUS

Paris, 17 Şubat 1903

Çok Sayın Bay,

Mektubunuz birkaç gün önce elime geçti ancak. Bana karşı beslediğiniz büyük ve sevindirici güven için teşekkür etmek isterim. Bundan fazla yapabileceğim pek bir şey yok sizin için. Dizelerinizin niteliğini enine boyuna ele almam olanaksız; çünkü bunları şu ya da bu biçimde eleştirmek gibi bir düşünce aklımın ucundan geçmez. Eleştirici sözler kadar bir sanat yapıtına uzak düşen başka sözler yoktur: her seferinde ele geçen az ya da çok yanlış anlamalardır yalnız. Nesnelerin tümü çokluk bizim inandırılmak istendiğimiz kadar kavranılabilir ve dile getirilebilir türden değildir; olayların büyük bölümü dile getirilemez, şimdiye dek hiç bir sözün ayak basmadığı bir mekanda gerçekleşirler. Ve hepsinden az dile getirilebilenleri de sanat yapıtları, bizim geçici yaşamlarımızın yanı sıra kalıcı nitelikteki yaşamlarını sürdüren bu gizemsel varlıklardır.

Bunu başta böyle belirttikten sonra, izin verirseniz size yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, dizeleriniz kendine özgü bir niteliği içermiyor, ama kişisel doğrultuda suskun ve gizli tohumları barındırıyor bünyesinde. (*«Ruhum»* adındaki son şiirde hepsinden açık hissettim bunu; şiirde söz ve biçime dönüşmek isteyen kendine özgü bir şeyler bulunmakta. Ve o nefis şiir *Leopardi'ye*'de bu *Büyük* ile, bu *Yalnız* ile belki bir çeşit akrabalığın gelişip boyverdiği görülüyor. Ama yine de şiirler kendi başlarına bir varlıktan yoksun, bir bağımsızlık özelliği taşımıyor, son şiir de, Leopardi'ye şiiri de böyle. Şiirlerinizi okurken, bunlarda bir eksiklik sezinlemiş, ama ne olduğunu kestirememiştim; şiirlerin yanısıra yollamak lütfunda bulunduğunuz mektup söz konusu eksikliği pek güzel açıklıyor.

Şiirlerinizin iyi olup olmadığını soruyorsunuz. Bana yöneltiyorsunuz bu soruyu. Daha önce başkalarına yönelttiniz. Dergilere yolluyorsunuz şiirlerinizi. Onları başka şiirlerle karşılaştırıyorsunuz ve kimi dergilerin yazı işleri kurullarının şiirlerinizi geri çevirmeleri sizi tedirgin ediyor. Mademki bir öğüt için başvurdunuz bana, size bu gibi girişimlerden tümüyle el çekmenizi söyleyeceğim. Gözlerinizi dışarlara çevirmişsiniz; ama işte şu an, en başta vazgeçmeniz gereken şey. Kimse size akıl veremez ve yardım edemez, hiç kimse. Tek çıkar yol, gözlerinizi kendi içinize çevirmenizdir. Size yazmanızı buyuran nedeni araştırıp ele geçirmeye bakınız. Bu nedenin yüreğinizin ta en dip köşesinde kök salıp salmadığını araştırınız. Yazmanız diyelim ki yasaklandı, ölür müydünüz o zaman, ya da yaşar mıydınız eskisi gibi, bunu açıklayın kendi kendinize. Özellikle şunu yapın: Gecelerinizin en sessiz saatinde kendinize şu soruyu yöneltin: İlle de yazmam gerekiyor mu? Deşin içinizi, diplere inin, derinlerden bir yanıt ele geçirmeye çalışın. Ve bu yanıt onaylayıcı nitelik taşıyorsa, sorduğunuz sorunun karşısına «*Evet, yazmam gerekiyor*» gibi güçlü ve yalın bir yanıtla çıkabiliyorsanız, o zaman bu zorunluğa göre kurun yaşamınızı; en sudan en değersiz saatine varıncaya dek yaşamınızı bu içtepkisel zorlamanın bir simgesi ve kanıtı yapınız. O zaman yeryüzündeki ilk insan gibi, gördüğünüz, yaşadığınız, sevdiğiniz, yitirdiğiniz ne varsa dile getirmeye uğraşınız. Sevi şiirleri yazmaya özenmeyiniz, herkesin pek aşinası bulunduğu, pek alışılmış biçimlerden kaçınız, hepsinden zordur bunlar, çünkü geçmişten iyi denebilecek, hatta kimisi nefis yığınla şiirin elde bulunduğu bir alanda özgün şeyler yaratabilmek büyük bir gücü, olgun bir beceriyi gerektirir. Dolayısıyla, genel temalardan kurtulup, kendi günlük yaşamınızın temalarına sığınınız; hüzünlerinizi, isteklerinizi, geçici düşüncelerinizi, herhangi bir güzelliğe duyduğunuz inancı anlatınız; içten, sessiz, alçakgönüllü bir açıkyüreklilikle anlatınız bütün bunları; ruhunuzdakileri dışa vurabilmek için çevrenizdeki nesnelerden, düşlerinizdeki imgelerden, anımsamalarınızdaki görüntülerden yararlanınız. Günlük yaşamınız size yoksul görünüyor-

sa, suçlamayınız onu; kendi kendinizi suçlama konusu yapıp, günlük yaşamın zenginliklerini sahneye davet edebilecek kadar şair sayılamayacağınızı söyleyiniz kendinize; çünkü yaratıcı kişiler için yoksulluk diye bir şeyin, yoksul ve üzerinde durulmaya değmez diye bir şeyin sözü edilemez. Diyelim bir tutukevindesiniz de duvarlar dış dünyanın seslerinden hiç birini içeri koyvermiyor, duygularınız tarafından algılanmasını önlüyor bunların. Böyle bir durumda bile çocukluğunuz, bu harikulade, bu krallara yaraşır zenginlik, bu anımsamaların hazinesi halâ sizin içinizde değil midir? Dikkatinizi bu hazineye yöneltiniz. Bu uzak geçmişe gömülmüş heyecanları çekip çıkarınız gün ışığına; böylelikle kişiliğiniz sağlamlaşacak, yalnızlığınız açılıp yayılarak loş bir eve dönüşecek ve başkalarının gürültüsü bu evin uzağından geçip gidecektir. — Bu içe yönelişten, bu özdünyanın derinliklerine gömülüşten *şiirler* doğarsa, bunların iyi *şiirler* sayılıp sayılmayacağını kalkıp bir kimseye sormayı aklınızdan geçirmeyiniz. Beri yandan, bu çalışmalarınıza dergilerin ilgisini de çekmeye kalkışmayınız; çünkü bu şiirlerde sizin sevimli ve doğal mülkünüzü görecek, kendi yaşamınızdan bir parça ve bir ses bulacaksınız. Bir sanat yapıtı, zorunluktan doğmuşsa iyidir ancak. Üzerinde bir yargı verilirken hangi yoldan doğup çıktığına bakılır sanat yapıtının; bunun dışında bir başka yargılama biçimi yoktur. Dolayısıyla, çok sayın Bay, size verilecek şu öğütten başkasını bulamadım: kendi içinize dalıp, yaşamınızın fışkırıp çıktığı derinlikleri araştırınız; yaşamınızın kaynağına ulaştınız mı, *ille de yazmam gerekiyor mu?* sorusunun yanıtını ele geçirmiş olacaksınız. Nasılsa öyle kabul ediniz yanıtı, şu ya da bu biçimde yorumlamaya kalkmayınız. Belki yanıt, sanatçı olmak için dünyaya geldiğinizi açıklayacaktır sizin. O zaman bu yazgıya boyun eğiniz, karşılığında dışarıdan ne gibi bir ücretin size sunulacağını merak etmeksizin ağırlığını ve büyüklüğünü sırtlanınız. Çünkü yaratıcı kişinin başlıbaşına bir dünya oluşturması, aradıklarının tümünü kendi içinde ve kendisiyle bağlantı kurduğu doğa'da bulması gerekir.

Ama bakarsınız kendi içinize ve yalnızlığınıza bu inişten

sonra şairlikten vazgeçersiniz. Yazmadan da yaşanabileceğini hissetmek, dediğim gibi, yazmalardan tümüyle el çekmek için yeterlidir. Ama o zaman bile, size salık verdiğim bu içedönüş için harcadığınız çaba boşa gitmiş sayılmayacaktır. Çünkü hemen arkadan yaşamınızın kendine özgü birtakım yollara kavuşacağı kesindir ve bunun da iyi güzel, zengin ve enine boyuna bir yaşam olmasını sözlerle anlatamayacağım kadar dilerim size.

Daha ne diyeyim, bilmem ki? Bana sorarsanız, herşeyi gereği gibi açıkladım; zaten size vermek istediğim bütün öğüt, gelişim sürecinizi büyümelerde sessiz ve ağırbaşlı geride bırakmanızdır; gözlerinizi dışarıya çevirmeniz ve ancak en içsel duygunuzun en sessiz saatinizde belki yanıtlayabileceği sorulara dışarıdan yanıt beklemeniz kadar ilgili gelişimi sekteye uğratacak bir başka şey yoktur.

Mektubunuzda Sayın Prof. Horacek'in adıyla karşılaşmaktan gerçekten kıvanç duydum; bu sevilmeye değer bilgin kişiye büyük bir saygı duyuyor, yıllardan beri süregelen bir şükran duygusu besliyorum içimde. Kendisine lütfen bu duygumu iletir misiniz? Beni hâlâ unutmamış olması ne yüce yürekliliktir ve bu davranışın değerini takdirde kusur etmemeye çalışmayacağım asla.

Bana dostlukla emanet ettiğiniz şiirleri size geri yolluyorum. Bana karşı duyduğunuz güvenin büyüklüğü ve içtenliği dolayısıyla bir kez daha teşekkür ederim; mektubunuza aklımın erdiği kadar verdiğim açıkyürekli yanıtla, bir yabancı olarak hakkettiğimden biraz fazlasına layık olmaya çalıştım bu güvenin.

En Derin Saygı ve İlgilerimle
RAINER MARIA RILKE

Pisa (İtalya) yöresinde Viareggio, 5 Nisan 1903

24 Şubat tarihli mektubunuzu ancak bugün oturup bir şükran duygusuyla yanıtlamamdan ötürü, sevgili Kappus, bağışlayınız lütfen. Bütün zaman hastaydım, pek hasta diyemeyeceğim hani, ne var ki gribi andıran bir halsizlik gelip çöktü üzerime, elimi kolumu bağladı, bir şey yapamaz duruma soktu beni. Sonunda baktım, rahatsızlığım bir türlü geçmiyor, kalkıp bu güney denizinde aldım soluğu; daha önceleri de bir kez gelmiştim buraya, o zaman yararını görmüştüm. Ancak sağlığıma kavuştuğumu söyleyemem henüz, yazmayı yüksünüyorum. Onun için, bu birkaç satıra uzun bir mektup gibi bakınız lütfen!

Yollayacağınız her mektubun beni her zaman sevindireceği kuşkusuz, böyle biliniz bunu. Ne var ki, belki çok kez aradığınızı bulamayacaksınız yanıtlarımda, o zaman hoşgörülü davranmanızı rica edeceğim; çünkü, gerçeği söylemek gerekirse, tarifsiz yalnızlıklar içinde yaşayıp gidiyoruz, özellikle en derin ve en önemli konularda hepsinden çok büyüyor yalnızlığımız. Dolayısıyla, bir kimsenin bir başkasına akıl verebilmesi, hele yardımına koşabilmesi, çok şeylerin yapılmasına, çok şeylerin üstesinden gelinmesine bakıyor; böyle bir şeyin tek bir kez bile başarılabilmesi, bir sürü olumlu koşulların bir araya gelmesini gerektiriyor.

Bugün yalnız iki şeyden söz açmak istiyorum size. Biri, ironi (alay) bunların. İroni'ye kaptırmayın kendinizi, özellikle yaratıcılıktan uzak anlarda onu yanınıza yaklaştırmayın. Yaratıcı anlarda ise, yaşamı kavramada başvurduğunu öbür araçlara ek bir araç gibi bakın kendisine. Temiz kullanıldı mı, temizdir İroni de, ondan utanmak için bir neden yoktur. Ama pek içli dışlı mı oldunuz kendisiyle ve bu içli dışlılığın daha da güçlenmesinden mi çekiniyorsunuz, o zaman karşısında ironinin küçük ve çaresiz kalacağı büyük ve ciddi nesnelere yöneliniz. Nesnelerin derinliğine sığınınız,

çünkü bu derinliklere asla inemez ironi. Ve böylece bir yandan büyük olan'ın kıyılarına gelip dayanırken, öbür yandan nesneleri kavrayış biçiminizin, varlığınızın bir zorunluğundan kaynaklanıp kaynaklanmadığını araştırınız. Çünkü söz konusu kavrayış biçimi ciddi nesnelerin etkisi altında sizden kopup ayrılacak, ya da, sizde gerçekten doğuştan varsa böyle bir şey, güçlenip ciddi bir araca dönüşecek ve sanatsal çalışmalarınızı sürdürürken başvurmadan edemeyeceğiniz araçlar topluluğu içinde yerini alacaktır.

Bugün size sözünü etmek istediğim ikinci şey de şu:

Kitaplarım içinde ancak birkaç tanesi var ki, onlarsız yapamıyorum. Hatta ikisini nereye gitsem, eşyalarımla yanımda götürüyorum hep. Ve şimdi de bunlar elimin altında bulunuyor. Biri İncil, öbürü Danimarka'lı büyük ozan Jens Peter Jacobsen'in yapıtları. Aklıma gelmişken sorayım: Siz tanıyor musunuz bu yapıtları? Hani kolaycacık onları sağlayabilirsiniz, çünkü bir bölümü Reclam'ın Universal-Bibliothek yayınları arasında çıktı, çevirilerine diyecek yok. Küçük bir kitabı «Altı Nuvel» ile «Niels Lyhne» adındaki romanını bulup alın Jacobsen'in ve ilk adı geçen kitaptaki birinci nuvel *Mogens*'ı başlayın okumaya. Kendinizi hemen yeni bir dünya içinde bulacaksınız, yeni bir dünyanın mutluluğu, zenginliği ve akıl almaz büyüklüğü sarıp kuşatacaktır sizi. Bir süre bu kitaplarda yaşayınız, içlerinde öğrenmeye değer göreceğiniz ne varsa öğreniniz hepsini, ama herşeyden önce onları seviniz. Bin kat karşılığını göreceksiniz bu sevginin; yaşamınız ilerde nasıl bir akış izlerse izlesin, kesinlikle şuna inanıyorum ki, bu sevgi gelişiminizin dokusuna karışacak, yaşantılarınızın, düş kırıklıklarınızın ve kıvançlarınızın en önemli ipliklerinden biri gibi yürüyüp gidecektir bu dokuda.

Yaratıcılığın içyüzü, derinliği, bir başı ve sonu olmayışı konusunda kendilerinden bilgi edindiğim kişileri saymak istersem, iki isim vereceğim hepsi: Birincisi büyük, ama büyük ozan Jacobsen, ikincisi bugün yaşayan sanatçılar arasında bir eşi daha gösterilemeyecek heykeltraş Auguste Rodin.

Yolunuzda tüm başarılar sizin olsun!

RAINER MARIA RILKE

Pisa (İtalya) yöresinde Viareggio, 23 Nisan 1903

Paskalya dolayısıyla yazdığınız mektupla, sevgili Kappus, sevinçlere boğdunuz beni; çünkü sizinle ilgili bir sürü olumlu haberleri içeriyor mektup. Jacobsen'in o büyük ve canım sanatından nasıl bir dille söz açtığınızı okuyunca, gerek yaşamınızı, gerek yaşamınızdaki o bir sürü sorunu bu sanatın zenginliğiyle yüz yüze getirmekle yanlış davranmadığımı anladım.

İşte şimdi *Niels Lyhne* kapılarını açacak size, harikuladeliklerin ve derinliklerin bu kitabı dünyasına sizi buyur edecek. Kaç kez okursanız okuyunuz, her seferinde yaşamın en ufak rayihasından tutunuz da, en ağır yemişlerinin iri ve dolgun lezzetine kadar herşeyi içinde bulacaksınız. Anlaşılmamış, kavranmamış, yaşanmamış ve anımsamaların titreşen yankılanmalarında bilinip tanınmamış hiç bir şey yer almıyor kitapta. Hiç bir yaşantı üzerinde durulmayacak kadar önemsiz sayılmamış, en ufak bir olay bir yazgı gibi geliştirilip ortaya konmuş; yazgının kendisi ise, her ipliğin sonsuz sevecen bir el tarafından getirilip bir ötekisine ulandığı, her ipliğin başka binlerce iplik tarafından desteklenip taşındığı harikulade ve geniş boyutlu bir örgü gibi seriliyor gözünüzün önünde. Bu kitabı ilk kez okumanın o engin mutluluğunu yaşayacak, sayısız şaşırmacaların içinden geçecek, tıpkı yeni bir düş görüyormuş gibi sanacaksınız kendinizi. Ama size şunu söyleyebilirim k, ilerde de ne zaman bu kitapları okusanız, aynı şaşkınlığa kapılmadan duramayacaksınız. İleridеki okuyuşlarınızda da kitapların olağanüstü güçlerinden hiç bir şey yitirmediğini görecek, okuyanı ilk kez çekip içerisine aldıkları o masalsı dünyalarında en ufak bir noksanla karşılaşmayacaksınız.

Kitapları her okuyuşunuzda daha büyük bir zevk alacak, daha büyük bir şükran duygusuyla dolacak içiniz, çevrenizi

gözlemlemede daha üstün ve yalın bir aşamaya yükselecek, yaşama beslediğiniz inanç derinleşecek, yaşamda daha mutlu ve daha büyük bir kişiye dönüşeceksiniz.

Daha sonra da *Maria Grubbe*'nin yazgı ve özlemin sözünü eden o eşsiz kitabını, Jacobsen'in mektuplarını, güncesini, bitirilmeden kalmış yazılarını ve nihayet, Almanca'ya çevirileri pek başarılı denmese de, sonsuz ses titreşimleri yankılanmalarda yaşayan şiirlerini okuyunuz. Dolayısıyla, Jacobsen'in saydığım bütün yazılarını içinde bulacağınız o güzelim toplu yapıtlarını bir fırsatını bulup satın almanızı söyleyeceğim size. Leipzig'te Eugen Diederich Yayınevi bunları üç cilt halinde yayınladı, çeviri fena değil, sanırım her cildin fiyatı yalnızca 5 ya da 6 mark.

Eşsiz bir zarafet ve biçim güzelliğini içeren «Güller açmalıydı burada...» yapıtıyla ilgili olarak giriş bölümünü yazana karşı ileri sürdüğünüz görüşte yerden göğe haklısınız. Burada hemen bir şey rica edeyim sizden: Estetik-eleştirisel yazıları elden geldiğince az okuyunuz. Böylesi yazılar ya bir tarafı tutan görüşleri yansıtır, ölü katılıkları içinde taşlaşmış ve anlamsız nitelik taşırlar, ya da ustaca düzülmüş söz oyunlarıdır hepsi, bakarsınız bugün bu görüşü size sunar, yarın ona aykırı bir görüşü karşınıza çıkarırlar. Sanat yapıtları sonsuz yalnızlıklar içindedir ve yanlarına en az sokulabilecek bir şey varsa o da eleştiridir. Ancak sevgidir ki, kavrayabilir onları, alıkoyabilir kendisinde, onlara karşı adil davranabilir. —Ne zaman bir sanat yapıtı üstüne bir eleştiri, bir inceleme ya da bir giriş yazısı okursanız, *kendinizi* ve kendi duygularınızı haklı bulunuz. Diyelim böyle davrandınız da haksızdınız böyle davranmakla, iç yaşamınızın doğal gelişimi zamanla sizi daha değişik görüş ve düşüncelere ulaştıracaktır. Tüm ilerlemeler gibi iç dünyanın derinliklerinden kaynaklanması gereken ve hiç bir şeyle aceleye getirilip çabuklaştırılamayacak olan o kendine özgü, sessiz ve rahat gelişim sürecini yaşamalarına fırsat tanıyınız yargılarınızın. *Herşey*, kendisi için öngörülmüş bir süre içte taşınmalı, sonra dünyaya getirilmelidir. Her izleniminin ve duygu tohumunun tümüyle içte, karanlıkta, o dile getirilemez'de, o bi-

linçdışında, insan usuyla ulaşılamaz'da gelişmesini sağlayıp, derin bir alçakgönüllük ve sabırla yeni bir açıklık ve kavrayışın doğacağı saati beklemek İşte gerek anlama, gerek yaratmada sanatçı gibi yaşamak buna derler ancak.

Bu gibi şeyler zamanla ölçülemez, sözü geçmez olur yılların, onyılların adı vardır yalnız. Sanatçı olmak, hesap kitaplardan ve sayılardan el çekmek, özsularını aceleye getirmeyen ve ilkbaharın rüzgarlı fırtınalı havalarında istifini bozmaksızın ayakta duran bir ağaç gibi bir olgulaşma sürecinden geçmektir. Baharın ardından ya gelmezse yaz, diye bir korkuya kaptırmaz kendini ağaç; yaz gelir hep çünkü, ama önlerinde bir sonsuzluk bulunuyormuş gibi, öylesine tasasız bir suskunluk, öylesine bir enginlik içinde bekleyen sabırlıları gelip bulur ancak. Her gün öğrendiğim, her Allahın günü şükranla bağra basılan acılar içinde öğrendiğim bir şey var: *Sabır* herşeydir.

RICHARD DEHMEL Diyelim kitaplarından birini okuyorum da güzel bir sayfayla karşılaştım, okuyacağım bir sonraki sayfanın yine herşeyi berbat etmesinden, sevimliyi sevimsize dönüştürmesinden korkuyorum. Bu arada şunu da belirteyim ki, şöylece tanıdığım insanlarda da yaşıyorum aynı durumu. Siz «şehvet sarhoşluğu içinde yaşayan ve sanat yapan» bir kişi demekle çok güzel nitelediniz Dehmel'i. Hani gerçekten de sanatsal yaşantıyla cinsel yaşantı arasında haz ve elem açısından o denli bir yakınlık var ki, bunların ikisi de doğrusu tek ve aynı özlem ve mutluluğun değişik biçimlerinden başka şey değil. Ve eğer kösnüllük yerine cinsellik diyebilseydik, kiliselerin yanılgılı kuşkusunu üzerine çeken anlamda değil de, o büyük, geniş ve saf anlamda kullanabilseydik bu sözcüğü, Dehmel'in sanatının alabildiğine bir yücelik ve sonsuz bir önem kazandığını görürdük. Artistik gücüne diyecek yok hani, çok derinlere kök salmış bir içgüdü gibi sağlam; hiç ödün vermeyen ritimleri barındırıyor sinesinde ve tıpkı dağlardan kopup gelir gibi Dehmel'in ruhundan fışkırıp duruyor.

Ancak görüldüğü üzere, her zaman da katıksız bir içtenlikle doluluğu ve yapmacılıktan uzaklığı ileri sürülemez bu

gücün. (Ama bu da, yaratıcı kişiyi bekleyen en çetin sınavlardan biridir işte: Saf ve el değmemiş özelliklerini yitirmemek istemiyorsa, en iyi erdemlerinin bilincinden uzak, onların kendisindeki varlığından tümüyle habersiz yaşamak zorundadır, yaratıcı kişi!) Ve derken, varlığında çağıldayıp duran bu güç, cinsellik alanında boygösterdi mi, hiç de gerektiği kadar saf bir insanı bulmaz karşısında. Ortadaki cinsel dünya tümüyle yetkin ve saf bir nitelikten yoksundur, yeterince *insancıl* değildir, yalnızca *erkeksi* bir dünyadır, bir kösnüllük, bir esriklik ve tedirginliktir; eskiden kalmış önyargıların ve büyüklük taslamaların yükünü taşır, üzerinde; öyle önyargılar ve büyüklük taslamalar ki, bunlarla erkek sevgiyi sevgi olmaktan çıkarmış, adı geçen önyargıları ona maletmiştir. Erkek bir insan değil de, *yalnızca* bir erkek olarak sevdiği için, cinsel duygularında görünürde bir darlık, vahşi, çirkin, zamanla bağımlı, geçici bir özellik saklıdır; bu da sanatının değerini küçültmekte, onu sağlamlıktan uzak ve sallantılı bir duruma sokmaktadır. Dolayısıyla, *kusursuz* sayılamaz böyle bir sanat, zaman ve tutkunun damgasını taşır, ilerde de sürüp gidecek ve varlığını koruyacak pek fazla bir şeyi içermez. (Ancak, çokluk da böyledir sanat!) Ama böyle bir sanatta *yüce* bir nesneyle karşılaşmaya görsün, gene de kendini derin bir kıvanca kaptırmadan duramıyor insan; ne var ki, bu kıvanç dolayısıyla kendini unutup, Dehmel'in dünyasını savunan biri kesilmemelidir. Bir dünya ki, işte öylesine sonsuz korkular saklıdır içinde, zinalardan geçilmez, kargaşayla doludur ve her ne kadar Dehmel'deki zamana bağlı üzücü olaylardan daha çok insanı acılara sürüklerse de, büyüklüğe ulaşma yolunda ona daha çok fırsat tanıyan, kalıcılık bakımından onu daha büyük bir gözüpeklilikle donatan gerçek yazgılardan uzaktır.

Gelelim benim kendi kitaplarıma: Bunların tümünü size yollamayı ne çok isterdim bilseniz. Sizi sevindirirlerdi kuşkusuz. Gelgelelim, o kadar yoksul bir insanım ki! Bir kez yayınlanmaya görsünler, benim olmaktan çıkıp gidiyor kitaplarım. Kendimse para verip alacak durumda değilim bunları ve sık sık gönlümden geçirdiğim gibi kendilerini sevgiyle

kucaklayacak kişilere armağan etmem olanaksız.

Bu yüzden, son çıkmış kitaplarımın (en yenileri bunlar, hepsi sanırım 12 ya da 14 olacak) isimlerini (ve yayınevlerini) bir kağıda yazıyor, fırsat buldukça içlerinden birini bir kitapevinden sağlamayı kendinize bırakıyorum, sevgili dostum.

Sizde kitaplarımın bulunduğunu bilmek beni sevindirecektir.

Sağlıcakla kalınız
RAINER MARIA RILKE

Halen Bremen dolayında Worpswede'de, 16 temmuz 1903

Yaklaşık on gün önce, çok hasta ve yorgun, ayrıldım Paris'ten. Trene atlayıp Kuzey'deki bu büyük düzlüğe geldim; enginliğinin, sessizliğinin ve göğünün beni yeniden sağlığıma kavuşturacağını umduğum bir yer burası. Gelin görün ki, bir türlü dinmek bilmeyen bir yağmura yakalandım. Bulutların tedirgin esip durduğu ovanın üstünde ancak bugün biraz açmaya yüz tuttu hava; ben de işte ortalığın aydınlanmaya başlamasını fırsat bilip, size hemen bir selam yollayayım dedim.

Çok sevgili Kappus! Bir mektubunuzu hanidir cevapsız bıraktım. Sakın unuttum sanmayınız. Tersine, öyle bir mektup ki, öbür mektupların arasında gözüne çarpmasın, yeniden okumadan duramıyor insan. Üstelik sizi bana çok, ama çok yakından tanıma olanağını verdi. İki mayısta yazılmış, anımsayacaksınız mutlaka. Bu uzak yerin büyük sessizliğinde şu anda yaptığım gibi mektuplarınızı okumaya göreyim, yaşam konusundaki canım tasalarınız enikonu duygulandırıyor beni. Daha önce Paris'te, nesneleri titreşimlere sürükleyen o aşırı gürültü dolayısıyla herşeyin bir başka türlü ses verip yankılandığı kentte de bu tasanız yine duygulandırmıştı beni, ama şimdikisi daha bir güçlü. Burada, dört bir yandan beni sarıp, denizden doğru rüzgarların esip durduğu bu koskocaman yerde öyle hissediyorum ki, ruhunuzun derinliklerinde kendilerine özgü bir yaşamı sürdüren sorularınıza ve duygularınıza cevap verecek bir kimse hiç bir yerde bulunmamaktadır; çünkü çığırtkanlıktan alabildiğine uzak, adeta dile getirilemeyecek bir nesneyi yorumlayan sözcüklerin seçiminde en şaşmaz kişiler bile yanılgıya düşerler. Ama ben, şimdi benim gözlerimi dinlendiren nesnelere sizin de tutunmanızın yine de sizi bir çözüme ulaştıracağı kanısındayım. Doğaya tutunur, ondaki yalınlığa, ondaki pek kimsenin gör-

mediği, ama ansızın bir büyüklük kazanıp ölçülemeyecek boyutlara varabilen küçük nesnelerden ayrılmaz, değersiz görünen'e karşı bir sevgiyi içinizde besler ve bayağı bir hizmetkar gibi uğraşıp yoksul ve zavallı görünen'in güvenini kazanmaya bakarsanız, herşey sizin için kolaylaşır bir tutarlığa kavuşur, şu ya da bu yoldan daha barışçıl bir nitelik kazanır, us'ta değil belki, enikonu şaşırmış geride kalır us, ama bilincinizin en iç kesiminde, ayık-lığınızda ve bilgilerinizde gerçekleşir hepsi. Henüz pek gençsiniz, işin hayli başlangıcındasınız henüz, dolayısıyla, sevgili Kappus, yüreğinizdeki çözülmedik sorulara karşı sabrı elden bırakmamanızı, *soruların kendilerini* dışarıya kapalı odalar, size pek yabancı bir dilde yazılmış kitaplar gibi sevmenizi dilimin döndüğü kadar rica edeceğim sizden. Bugünden kalkıp birtakım cevaplar ardında koşmayı bırakınız lütfen; aradığınız cevapları ele geçiremeyeceksiniz, çünkü onları yaşayacak duruma gelmediniz henüz. Oysa herşeyi yaşamaktır önemli olan. Siz de şimdilik soruları yaşayınız. Belki giderek öyle olur ki, uzak günlerin birinde, kendiniz de farkına varmadan, cevaplardan içeri yaşamalara başlarsınız. Kimbilir, belki ruhunuzda, yaşamın özellikle mutlu ve arı bir biçimi olan yaratma ve biçimlendirme yeteneği saklı yatmaktadır; bunu düşünerek eğitmeye çalışınız kendinizi, ama karşınıza çıkacakları büyük bir güvenle alıp benimseyiniz ve baktınız ki salt sizin isteminizden geliyor bu, içinizdeki herhangi bir zorunluktan kaynaklanıyor, sırtlanmaya çalışınız bu yükü, hiç bir şeyden nefret etmeyiniz. Şehvet güç bir şeydir, orası doğru. Ama bizim omuzlarımıza yüklenen ödev güçtür zaten, hemen ciddi herşey güçtür, ciddi olmayan bir şey de yoktur. Bunu bilir de kendinizden, *kendi* yeteneğinizden ve mizacınızdan, *kendi* deneyiminiz, çocukluğunuz ve gücünüzden kalkarak cinsiyetle aranızda bütünüyle kendinize özgü (alışılmışın, *gelenek ve göreneğin* etkisinden bağımsız) bir ilişki kurarsanız, kendinizi yitirmekten korkmanız, mülklerin bu en değerlisine layık olamama gibi bir korkuya kapılmanız için neden kalmaz artık.

Bedensel haz duyusal bir yaşantıdır. Güzel bir yemişin

saf seyrine ya da ağzı dolduran meyvanın dilde uyandırdığı saf duyguya benzer tıpkı; bize bağışlanan, büyük ve sonsuz bir yaşantıdır, dünyayı bir biliştir, tüm bilmelerde saklı o zenginlik ve parlaklıktır. Bizim bu yaşantıya sahip çıkmamız değildir kötü olan. Hemen herkesin ona aşırı yüklenmesi, onda savurganlığa kaçması, onu uyarıcı bir nesne gibi yaşamının yorgun köşelerine yerleştirmesi, yaşamın doruklarında ise kendisini toparlamasına yarayacak değil de, kendisini oyalayacak bir nesne gibi ona başvurmasıdır. Zaten insanlar yedikleri yemeği de gerçektekinden bir başka şey yapıp çıkmamış mıdır? Bir yanda gerektiği kadar yiyecekten yoksunluk, öte yanda aşırı bol yiyecek bu gereksinmedeki duruluğu bulandırmıştır ve yaşamın kendisini sağlayan derin anlamlı ve yalın gereksinmeler de yine bunun gibi benzeri bir bulanıklıktan içeri sürüklenmiştir. Ne var ki, tek kişiler onları kendileri için yine de duruluk kazandırabilir, duru bir biçimde yaşayabilir onları, fazla bağımlı tek kişi değilse bile, bir *yalnız* becerebilir bunu. Hayvan ve bitkilerdeki tüm güzelliğe, sevgi ve özlemin sessiz ve sürekli bir biçimi bakılacağını aklına getirebilir böyle bir yalnız, bitkiyi gördüğü gibi hayvanı görebilir, bedensel haz, bedensel acı nedeniyle değil, haz ve elemden daha büyük, istem ve karşıkoymadan daha güçlü zorunluklara boyun eğerek sabırlı ve arzulu birleştiklerini, çoğalıp büyüdüklerini izleyebilir onların. Ah ne olurdu insan, en küçük nesnelere varıncaya dek yeryüzünü dolduran bu gizi alçakgönüllü benimsese ve ağırbaşlı taşısa içinde, ona katlansa ve onun hafife alınamayacak kadar korkunç ağır bir nesne olduğunu hissetse! Ne olur, kendi doğurganlığına karşı enikonu saygılı davransa! Öyle bir doğurganlık ki, ister düşünsel, ister bedensel alanda açığa vursun kendini, hepsi *tek* ve *aynı* doğurganlıktır, çünkü düşünsel yaratımın bedenseldir kaynağı, bedensel yaratıyla tek bir varlık oluşturur ve bedensel hazzın daha bir sessiz, daha bir esrik ve kalıcı yinelenişidir. «Yaratıcı olmak, doğurmak, biçimlendirmek düşüncesi», dünyada sürekli ve geniş kapsamlı onaylanıp gerçekleşmediği süre hiçten başka bir şey değildir, nesne ve hayvanlardan binlerce

kez «evet, öyledir» sözü işitilmedikçe hiç bir değer taşımaz. Ve öylesine tarifsiz güzel ve zengin bir tadı içeriyorsa bu düşünce, milyonlarca canlının dölleme ve döllenmeye, doğurtma ve doğurmaya ilişkin geçmişten miras kalmış anılarla dolup taşmasındandır. Bir yaratıcı düşüncede binlerce unutulmuş sevi gecesi saklı yatar ve onu ululuk ve yücelikle donatır. Ve geceleri bir araya gelip bir hazzın beşiğinde sarmaş dolaş olanlar, küçümsenmeyecek bir iş görür, gelecekteki bir ozanın şarkısı için gereken balı, derinliği ve gücü devşirirler. Öyle bir ozan ki, dile gelmeyen hazları dile getirmek için ilerde bir gün kalkıp dikilecektir ayağa. Ve yine aynı kişiler giriştikleri eylemle bir çağrı yöneltirler geleceğe. Diyelim bir yanılgıya düştüler de körü körüne kucakladılar, sardılar birbirlerini, yine durmaz gelir gelecek, yeni bir insan dünyaya gözlerini açar ve söz konusu eylemde gerçekleşmiş görünen raslantı temeli üzerinde sesini duyurur yasa, dayanıklı ve güçlü bir sperma kendine ite kaka bir yol açar ilerlere ve karşıdan açıkça kendisine doğru yaklaşan bir yumurta hücresine kavuşur. Yüzeydeki görüntüler sakın yanıltmasın sizi! Derinlerde herşey yasaya dönüşür. O kimseler ki, gizleri yanlış ve kötü yaşarlar (ve aramadığınız kadar çoktur böyleleri) yalnız kendi hesaplarına yitirir, ellerinden çıkarırlar gizi, gerçekte onu kendileri farkına varmaksızın tıpkı kapalı bir mektup gibi başka ellere teslim ederler. İsimlerin bolluğu ve olayların karmaşıklığı da yine yanıltmasın sizi! Belki herşeyin üstüne, ortak özlemi oluşturan bir büyükanne germiş bekler kanatlarını. Bir bakırenin, sizin o yerinde deyişinizle «henüz ortada üstesinden geldiği hiç bir şey bulunmayan» bu yaratığın güzelliği bir anneliktir, kendi kendisinin sezgisine varan, ilerisi için derlenip toparlanan, ürküp çekinen ve özleyip arayan bir annelik. Ve annenin güzelliği ise, kendini hizmete koşan bir analıktır ve kocamış bir kadında bir büyük anı olarak korur varlığını. Hani bana öyle geliyor ki, erkekte de vardır analık, bedensel ve düşünsel bir analık erkekte de yaşar gider; onun doğurtması aynı zamanda bir çeşit doğurmadır, ruhunun alabildiğine derinliklerinden bir yaratı eylemini gerçekleştirmesinin

bir doğurmadan kalır yeri yoktur. Belki kadın ve erkek cinsleri sanıldığından daha akrabadır birbirine, dünyada o büyük devrimi gerçekleştirecek şey, belki de erkekle kızın duygu çıkmazlarından ve isteksizliklerden kendilerini kurtararak karşıt cinsler değil de, kardeş ve komşular olarak birbirlerini aramaları, *insan* kimliğiyle bir araya gelmeleri, kendilerine doğuştan yüklenen o taşınması zor cinselliği ağırbaşlı ve sabırla taşımalarıdır.

Belki günün birinde herkesin üstesinden gelebileceği ne varsa, *yalnız*, daha şimdiden onları elde etme hazırlıklarına girişebilir, başkalarınkine göre daha az yanılan elleriyle kurup çatabilir hepsini. Dolayısıyla, Sevgili Kappus, yalnızlığınızı seviniz ve önünüze çıkardığı acıları yakışık alır sızlanışlarla göğüslemeye çalışınız. Çünkü diyorsunuz ki, bana yakın olanlar benden uzaktır, bu da işte çevrenizin açılıp genişlemeye başladığını gösteriyor. Hani yakınınız uzak olursa, çevrenizdeki genişlik ta yıldızlara kadar gidip dayanabilir demektir, pek büyüktür yani. Kimseyi kendinizle birlikte çekip içerisine alamayacağınız bu büyümenizden ötürü sevininiz ve geride kalanlara insaflı davranınız! Onların karşısında güven ve serinkanlılığı elden bırakmayınız! Kuşkularınızla eziyette bulunmayınız onlara, akıl erdiremeyecekleri güven duygunuz ve kıvancınızla yüreklerine ürküntü salmayınız! Aranızda sadelik ve vefa duygusuna dayalı bir ortaklık kurunuz; öyle bir ortaklık ki, siz kendiniz zamanla hep değişseniz de, onun da ille değişmesi gerekmesin. Size yabancı bir biçimde yaşamalarını seviniz insanların, giderek yaşlanıp yalnızlıktan korkan, sizin gibi yalnızlığa güven beslemeyen insanları seviniz. Anne babalarla çocuklar arasında her vakit patlak verdiği görülen yangının üzerine körükle gitmeyiniz. Böyle yapmanız çocuklardaki azımsanmayacak bir güç kaynağını kurutacak, beri yandan yaşlıların bir anlamadan kaynaklanmasa da, etkinlik göstermekten ve karşıdakini ısıtmaktan geri kalmayan sevgisini yiyip yutacaktır. Onlara başvurup akıl istemeyiniz kendilerinden, onlardan anlayış göreceğinizi ummayınız; ama bir miras gibi sizin için saklı tutulan bir sevginin yüreklerinde yaşadığına inanınız.

bu sevginin kendisinde bir gücü içerdiğine, bir kutsanmışlığı barındırdığına ve çok ilerilere gidebilmeniz için bu kutsanmışlıktan dışarı ayak atmanız gerekmediğine inanınız!

Bir kez sizi bağımsız kılacak ve her bakımdan başkalarına muhtaç durumdan kurtaracak bir meslek edinmeniz iyi bir şey! En içsel yaşamınızın, seçtiğiniz meslekle kendisini dar sınırlar içine tıkılmış hissedip hissetmeyeceğini anlamak üzere sabırla bekleyiniz ilkin. Ben, doğrusu pek çetin görüyorum seçtiğiniz mesleği, insandan çok şey istiyor, çünkü geleneksel büyük sözleşmeleri bir yük gibi taşıyor sırtında, önüne çıkaracağı ödevlere insanın hele kişisel bir açıdan bakmasına hiç fırsat tanımıyor. Ne var ki, çok yabancı durumların ortasında da yalnızlığınız sizin için bir durak, bir yurt oluşturacak ve buradan kalkarak izlemeniz gereken bütün yolları ele geçirebileceksiniz. Tüm iyi dileklerim çıkacağınız yolculukta size eşlik etmek üzere hazır bekliyor, güvenim sizinledir.

Dostunuz
RAINER MARIA RILKE

Roma, 29 Ekim 1903

Sevgili Kappus,

29 Ağustos tarihli mektubunuz Floransa'da geçti elime ve işte ancak şimdi, iki ay gibi bir aradan sonra sözünü ediyorum bunun. Savsaklığımı hoşgörünüz; ne yaparsınız, yolda mektup yazmak bir türlü içimden gelmiyor, mektup yazabilmem için kağıt kalem gibi en zorunlu nesnelerden daha fazla bir şeyleri gereksiniyorum: biraz sessizlik, biraz yalnızlık ve günün kendisine pek de yabancılık hissetmeyeceğim bir saati.

Yaklaşık altı hafta önce geldik Roma'ya. Hani öyle bir zamanda ki, henüz boştu kent, sıcaktan kavruluyor, sıtmalı günlerini yaşıyordu; gerek bu durum, gerek yerleşmede karşılaştığımız güçlükler bir araya gelerek, çevremizdeki telaş ve tedirginliğin bir türlü sona ermemesine yolaçtı ve yabancı kent bir yurtsuzluğun ağırlığıyla çöktü üzerime. Bir de buna, daha önce hiç gelmediyseniz, Roma'nın ilk günler üzerinizdeki boğucu derecede hüzün veren etkisini katınız; öyle bir etki ki, kentin kendi içinden soluyup attığı o dirilikten yoksun ve kasvetli müze havasından saçılıyor çevreye, bulundukları köşelerden çıkarılıp güç bela ayakta tutulan ve *hal* dediğimiz küçük bir zaman dilimini doyurup yaşatan zenginliklerden fışkırıyor, aslında bir başka çağın, bizim olmayan ve olmaması gereken bir başka yaşamın rastgele artıklarından öte birşey sayılmayacak bu çirkin ve kokuşmuş nesnelerin değerindeki dünden bugüne aktarılıp, bilgin ve filozofların arka çıktığı ve İtalya'yı görmeye gelenlerin de onlara öykünmeden duramadığı abartmalardan kaynaklanıyor. Ve her gün karşıkoymalar, diretmelerle haftalar geçip, sonunda kendine gerisin geri dönüyor insan; henüz üzerinde biraz sersemlik, şöyle diyor: Hayır, bir başka yerdekinden daha çok güzellik yok burada, her gelen kuşağın hayranlık

duygularına konu olan, ikinci elden birçok ustanın kalafattan geçirip, eksik gediklerini tamamladığı bütün bu nesneler bir anlam taşımıyor, hiçten başka bir şey değil hepsi, ne yaşayan bir kalpleri, ne bir değerleri var; ama yine de burada hayli bir güzellikle karşılaşılıyorsa, dünyanın her yanında çok güzellik bulunuyor da onun içindir. Yaşamla dolup taşan sular, eski ekvaduklar (*) üzerinden kente akıyor ve bin bir alanda ak mermerden havuzların fıskıyeleri üzerinde raksediyor, sonra havuzların iri ve geniş çanaklarında yayılıyor, çağıldayıp duruyor gündüzleyin ve çağıltısını kentin yıldızlarla döşeli ve esen yellerle yumuşak büyük gecesine taşıyor. Bir de bahçeler var burada, unutulmayacak ağaçlıklı yollar ve merdivenler var, Mikelanj'ın kafasından çıkmış merdivenler, çağlayanlar örnek alınarak yapılmış merdivenler, hayli sarp merdivenler, basamakları dalga misali biri ötekisinden doğup çıkıyor. Bütün bunların izlenimleri derlenip toparlanmasını, çevresinde koşuşan, boşboğazlık eden (o ne gevezeliktir Allahım!) ve karşısındakine büyük büyük istekler yönelten bir sürü nesneyi yanından itip uzaklaştırmasını, kendisini yeniden ele geçirmesini sağlıyor insanın, ve işte o vakit sevilmeye değer kalıcı bir özellikle donatılmış, paylaşılmaya değer bir yalnızlığı içlerinde barındıran pek az sayıdaki nesneleri yavaş yavaş algılamalar başlıyor.

Şimdilik kentin içinde Kapitol'da oturuyorum, Roma sanatından artakalmış Marc Aurel'in eşsiz güzellikteki atlı heykelinden pek uzakta değil. Ama birkaç hafta sonra sakin ve gösterişsiz bir yere taşınacağım; kentin, kentteki gürültü ve rastlantıların beni bulamayacağı gibi kocaman bir parkın ortasında saklı yitik bir kameriye burası. Bütün kışı geçireceğim içinde; o büyük sessizliğin tadını çıkaracak, dost ve verimli saatlerin tarafımâ sunacağı armağanları bekleyeceğim bu sessizlikte...

Kendimi daha bir evimdeymişim gibi hissedecek, size oradan uzunca bir mektup yazabileceğim ve sizin mektubu-

(*) Büyük su kapları.

nuza değineceğim içinde. Şimdi yalnız şu kadar söyleyeyim ki (belki bunu şimdiye dek yapmamakla doğru davranmadım), mektubunuzda sözünü ettiğiniz, içinde sizden de bazı çalışmaların yer aldığı kitap henüz geçmiş değil elime. Acaba Worpswede'den gerisin geri size yollamasınlar? Bir kimse kalkıp yabancı bir ülkeye gitti mi, adresine gelen paketler onun ardı sıra gittiği ülkeye gönderilmiyor çünkü. Aklıma gelen bu olasılık, olasılıklardan en iyisi, inşallah böyle olmuştur gerçekten. Umarım kaybolmamıştır paket, hani bir paketin kaybolması İtalya'daki gibi postanelerin durumunda hiç de seyrek rastlanacak bir olay sayılmaz. Ne yazık ki böyle.

Sizden bana haber iletecek herşey gibi bu kitap da elime geçsin, çok isterdim. Sonra bu arada yazdığınız şiirler varsa, bana yollayın yeter ki, dönüp dolaşıp okuyacağım hepsini, elimden geldiğince doğru dürüst ve içten okuyacak, hepsini yaşamaya çalışacağım. İyi dilekler ve selamlarla.

Dostun
RAINER MARIA RILKE

Roma, 23 Aralık 1903

Sevgili Kappus,

Noel yaklaşıyor, bir selam yollamadan edemedim size. Yalnızlığınıza her zamankinden daha güç katlanacağınız bayram günleri sizinle olacak selamım. Ama yalnızlığınızın büyüklüğünü de farkederseniz, buna sevininiz; çünkü diye sorunuz kendinize, büyüklüğü içermeyen bir yalnızlık neye yarar? Topu topu bir *tek* yalnızlık vardır, o da büyüktür, kolay katlanılacak gibi değildir. Dolayısıyla, herkesin yaşamında öyle saatler görülür ki, insan yalnızlığı verip, ne denli yavan ve ucuz olursa olsun bir bereberliği almak ister karşılığında; iyi kötü ilk rastlayacağı kişiyle, en sıradan bir kişiyle sözde birazcık bir anlaşma uğruna yalnızlığı elden çıkarmak ister... Ama belki de yalnızlığın büyüdüğü saatlerdir bunlar; çünkü onun büyüyüşü de tıpkı oğlanların büyümesi gibi birtakım acı ve sancılarla gerçekleşir ve baharın ilk günleri hüzünle doludur. Ancak, şaşırtmasın bu sizi. Bizlere gereken şudur: Yalnızlık, büyük bir içsel yalnızlık. Kendi içine yürümek ve saatler boyu kimselere rastlamamak... İşte erişilmesi gereken durum bizler için. Yetişkinler büyük ve önemli buldukları nesnelerle iç içe sağa sola koşuşurken, yalnızlık içinde yaşayan bir çocuk gibi tıpkı, yetişkinlerin hamaratlıklarına bir anlam veremeyen ve yaptıkları işlerden bir şey anlamayan bir çocuk gibi. Ve bir gün gelip büyüklerin uğraşılarındaki zavallılık sırıttı mı, büyüklerin iş güçleri katılaşıp donarak yaşamla tüm bağlantılarını yitirdi mi, siz neden yine eski çocuk gözlerinizle yabancı bir nesneyi izler gibi bunu izlemeyesiniz? Neden kendi dünyanızın derinliğinden, neden iş, paye ve meslek gibi nesnelerin yerini tutan yalnızlığınızın enginliğinden yapmayasınız bunu? Neden bir çocuğun olup bitenlere o bilgelik dolu akıl erdiremeyişini, bir kendini savunu ve karşıdakini aşağılamayla değiştiresiniz? Anlamak

yalnızlıktır çünkü; savunu ve aşağılama ise, bunlardan yararlanarak sözde kendisinden kendinizi ayırmak istediğini nesneye karşı ilgi duymaktır.

İçinizde taşıdığınız dünyayı düşününüz, sevgili dostum, ve bu düşünmeye dilediğiniz adı veriniz. İnsanın kendi çocukluğunu bir anımsama diye niteleyebilirsiniz bunu, ya da insanın kendi geleceğine karşı duyduğu bir özlem diye gösterebilirsiniz. Yalnız, içinizde yekinip kalkan nesneye karşı uyanık bulununuz, çevrenizde algıladığınız herşeyin üstünde yer veriniz buna! Ruhunuzun en iç köşelerinde olup bitecekler, tüm sevginize layık şeylerdir. Şu ya da bu biçimde üzerlerinde durunuz bu olayların. İnsanlar karşısındaki yerimi açıklığa kavuşturayım diye pek fazla zaman yitirmeyiniz ve pek fazla cesaret harcamalarına girişmeyiniz. Hem insanlar karşısında bir yeriniz olduğunu kim söyledi? Biliyorum, mesleğinizin çetin ve hiç bağdaşır yanı yok sizinle. Mesleğinizden yakınacağınızı önceden sezmiştim zaten ve günün birinde bu yakınmaya başvuracağınızı biliyordum. Mademki bir kez başladınız yakınmaya, sizi yatıştırmak bundan böyle elimde değil; size salık verebileceğim tek şey varsa, bütün mesleklerin sizinkisi gibi olup olmadığı üzerinde düşününüz bir yol. Hepsi de ilgili mesleğin sahibinden neler istemez! Ne büyük bir düşmanlıkla doludur ona karşı! Suskun ve suratı asık, o soğuk görevi sineye çekenlerin kin ve nefretini eme eme adeta doymuştur. Şimdi içinde yaşamanız gereken mesleğin, başkalarından daha çok geleneksel alışkanlıkları, önyargıları ve yanılgıları kendisinde barındırdığı söylenemez. Hani daha büyük ölçüde bir özgürlüğü sergileyen kimi meslekler varsa da, kendisinde bir enginliği ve genişliği taşıyıp, gerçek yaşamı oluşturan büyük nesnelerle bir ilişkiyi içeren hiç bir tanesi yoktur. Ancak, *yalnız kişi,* bir nesne gibi, derin yasaların egemenliği altına verilmiştir. Ve her kim sökmekte olan bir şafaktan içeri yürür, her kim değişik olaylara sahne olan bir akşamdan içerlere çevirir gözlerini ve olup biteni duyup hisseder, cıvıl cıvıl bir yaşamın içinde bulunmasına karşın, bir ölü gibi tüm meslekler, payeler sıyrılıp düşer üzerinden. Sevgili Kappus, şimdi subay olarak yaşa-

yacaklarınızı, varolan mesleklerden herhangi birinde de benzer biçimde yaşayacaktınız. Hatta hiç bir meslekte çalışmasanız da, salt toplumla gevşek ve bağımsız bir ilişki içinde kalmaya baksaydınız, bu yürek sıkıntısından yine kurtaramayacaktınız yakanızı. —Her tarafta böyledir çünkü; ama bu, korku ve üzüntü nedeni de yapılmamalıdır; sizinle insanlar arasında bir ortaklık kurulamıyor mu, nesnelere yakın olmayı deneyiniz! Nesneler terketmeyecektir sizi. Henüz geceler durmaktadır yerinde; ağaçlarda esen, bir sürü ülkeyi gezip dolaşan rüzgarlar yerinde durmaktadır; nesneler ve hayvanlar dünyası çeşit çeşit olaylarla dolup taşıyor, bunların içinde yer alabilirsiniz pekala. Hem çocuklar da bir zaman sizin gibi çocuk yaşamlarını sürdürmüyorlar mı henüz, sizin kadar yaslı, sizin kadar mutlu. Kendi çocukluğunuzu bir düşünmeye görün, yine onların arasında yaşamaya, çocukluk yaşamının yalnızlığında yaşamaya başlarsınız ve büyükler gene bir hiçe dönüşür gözünüzde, tüm ağırlıklarının bir değeri kalmaz.

Çocukluğunuzu düşünmeniz, çocukluğunuzdaki sadeliği ve ve sessizliği düşünmeniz sizi ürkütüyor ve rahatsız ediyorsa, çocukluğun dört bir yanından göz kırpan Tanrı'ya artık inanmıyorsanız, o zaman Tanrı'yı gerçekten kaybedip kaybetmediğinizi sorunuz kendinize, sevgili Kappus! Sanki Tanrı'ya sahip olduğunuz bir zamanı yaşadınız mı hiç? Daha çok böyle değil mi durum? Ne zaman böyle bir şey gerçekleşebilir hani? Çünkü erkeklerin kendisini güç bela taşıyabildiği, çok yaşlıların ise ağırlığı altında ezildiği Tanrı'yı bir çocuğun zaptedebileceğine inanabiliyor musunuz? Ona gerçekten sahip olanın onu ilerde küçük bir taş parçası gibi kaybedebileceğini düşünebiliyor musunuz? Yoksa siz de, bir kez ona sahip olanın, bundan böyle ancak onun tarafından kaybedebileceği görüşünde değil misiniz benim gibi? Ama onun gerçekte sizin çocuklukluğunuzda yer almadığını ve daha önceleri de ortalarda bulunmadığını anlıyor ve İsa'nın bir özlemi, Muhammedin ise bir gururu anlattığını seziyorsanız ve bugün de, kendisinden söz ettiğimiz şu saate de Tanrı'nın varolmadığını dehşetle duyuyorsanız, asla varolmamış onun

geride kalmış biri gibi eksikliğini hissetmek, sanki kaybolmuş biri gibi kendisini aramaya kalkmak hakkını size veren nedir peki?

Neden onun ilerde gelecek biri olduğunu, öteden beri hep gelmesinin beklendiğini, gelecek biri, yapraklarını bizim oluşturduğumuz bir ağacın gelecekteki meyvası sayılması gerektiğini düşünmüyorsunuz? Onun doğumunu ilerdeki zamanlara ertelemekten ve yaşamınızı büyük bir gebelik süreci içinde acılı ve güzelim bir gün gibi yaşamaktan sizi alıkoyan nedir? Olup biten herşeyin sürekli yeni başlangıçlara yolaçtığını ve bunların onun başlangıcı *olamayacağını*, çünkü başlamanın salt kendisinde her vakit öylesine bir güzelliğin saklı yattığını görmüyor musunuz? O, varlıkların en mükemmeliyse, kendisinden *önce* ondan değersiz bir şeyin bulunması gerekir ki, bolluk ve zenginlikler içinden istediklerini seçebilsin? — Herşeyi kapsamına alabilmek için *en sonucu* olması gerekmez mi onun? Kendisine kavuşmayı istediğimiz, geçmişte yaşamışsa, bizim ne anlamımız kalır?

Arıların tıpkı bal toplayıp petek yapmaları gibi, biz de herşeyin en tatlı özünü alıp, *O*'nu yapmaya çalışmaktayız. Hatta değersiz şeyle, gösterişsiz şeyle, yeter ki sevgiden kaynaklansın, başlıyoruz işe; çalışmayla, dinlenmeyle, susuşla ya da küçük ve tek başına bir kıvançla, karışıp görüşenimiz olmaksızın yaptığımız herşeyle *O*'na başlıyoruz. Nasıl ki atalarımız bizim doğuşumuzu yaşamadılarsa, biz de *O*'nun doğuşunu yaşayamayacağız. Ama yine de çoktan geçmişe karışmış atalarımız içimizde yaşıyor, bir yetenek ya da bir yük gibi yazgılarımızın üzerinde eğleşiyor, uğuldayan bir kan, zamanın derinliklerinden yükselen bir jest gibi açığa vuruyorlar kendilerini.

Bir zaman onda, o en uzak olan'da, en uçta olanda bulunduğunuz umudunu sizden çekip alan nedir?

Noel günlerini bu dindarca duygular içinde yaşayınız, sevgili Kappus. Belki başlamak için özellikle sizdeki bu yaşam korkusuna gereksinmesi var, *O*'nun; özellikle bu geçiş döneminizin günleri belki içinizdeki herşeyin *O*'nu yaratmak

için çalışacağı bir zamandır. Nitekim bir vakit de çocukken soluk soluğa onu yaratmaya çalışmıştınız. Sabırlı ve sakin olunuz, hiç bir şey yapamasak da yeryüzünün baharın gelişini zorlaştırmadığı gibi *O*'nun oluşumunu zorlaştırmayabileceğimizi düşününüz. Şen ve esen kalınız.

Dostunuz
RAINER MARIA RILKE

Roma, 14 Mayıs 1904

Sevgili Kappus,

Son mektubunuzu almamdan bu yana hayli zaman geçti aradan. Sakın gücenmeyiniz bana; birincisi çalışma, ikincisi huzursuzluk, ve nihayet sürüp giden rahatsızlığım, mektubunuza cevap vermekten hep alıkoydu beni. Öyle istedim ki, mektubunuzun cevabını sakin ve iyi günlerimin birinde yazayım. İşte şimdi kendimi biraz daha iyi hissediyorum (o berbat ve kararsız ilk günleriyle ilkbaharın gelişi burada da fena belli etti kendini), sizi selamlamak, ve (hep can ve gönülden yaptığım gibi) şimdi de aklımın erdiği kadar mektubunuzla ilgili olarak bazı şeyler çiziktirmek için uygun fırsatı ele geçirmiş bulunuyorum.

Görüyorsunuz, sone'nizi kopya ettim kendim için; çünkü güzel ve sade bir şey; öyle bir biçim içinde dünyaya açmış ki gözlerini, alabildiğine zarif ve ince. Şimdiye kadar okuma fırsatını bulduğum şiirleriniz arasında en iyileri bunlar. Size bu mektupla yolluyorum soneden çıkardığım kopyayı, kendi çalışmasını yabancı bir el yazısıyla yazılmış görmek insan için ne denli önemlidir, insanın yüreğini yeni yaşantılarla nasıl doldurup taşırır, biliyorum çünkü. Sanki bir başkasınınmış gibi dizelere göz gezdiriniz, bunların ne çok sizin olduğunu bütün ruhunuzla hissedeceksiniz.

Gerek sone'yi, gerek mektubunuzu ikide bir çıkarıp okumaktan kıvanç duydum doğrusu; her ikisi için de size teşekkür ederim. İçinizde bir şeyin bulunup yalnızlığınızdan kendini dışarı atmak isteyişi, yalnızlığınız konusunda sizi yanılgıya düşürmesin. Özellikle böyle bir istektir ki, sakin ve serinkanlı davranıp, onu bir araç gibi kullanabilirseniz, yalnızlığınızı geniş bir alana açıp yaymanızı sağlayacktır. İnsanlar geçmişten aktarılagelen geleneksel davranış biçimlerinin yardımıyla herşeyi kolayından, kolayın da en kolayını göz

önünde tutarak çözümlemişlerdir. Ama bizim zor'dan yana olmamızın gereği açık; dünyada canlı adına ne varsa hepsi zordan yanadır, doğada herşey kendine özgü biçimde büyür, savunur kendini, kendi kendisinden kaynaklanan kendine özgü bir nesnedir, her ne pahasına olursa olsun ve tüm karşı güçlere kafa tutarak korur kendine özgü durumunu. Hani fazla bir şey biliyor sayılmayız, ama zordan yana olmamız gerektiği de kesindir. Ve bizden hiç ayrılmayacak bir kesinliktir bu; yalnız olmak iyidir, çünkü yalnız yaşamak zordur; bir şeyin de zorluğu, onu yapmamız için bir başka nedendir.

Sevmek de iyidir; çünkü sevmek zordur. İnsanın insanı sevmesi: bize verilmiş ödevlerin hepsinden zoru budur belki, tüm sınırların ötesinde bir ödevdir, en son sınama ve deneme, diğer bütün uğraşıların kendisi için bir hazırlık sayılabileceği bir uğraştır. Bunun içindir ki, genellikle bütün işlerde henüz acemi gençler sevmenin *üstesinden gelemez;* sevmeyi öğreneceklerdir henüz. Tüm varlıklarıyla, yalnızlıklar ve korkmalar içinde hop hop atan yüreklerinin çevresindeki bütün güçleriyle sevmeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Ama çıraklık denen şey, kendi içinde kapalı uzun bir dönemi oluşturur hep, dolayısıyla sevmeyi öğrenmek de yaşamın hayli içerlerine dek uzanır, sürer epey zaman: seven kişiyi çoğalmış ve derinleşmiş bir yalnızlıktır bekler. Bir kez sevgi, bir başkasında erimek, bir başkasına sunmak kendini, bir başkasıyla birleşmek değildir (çünkü henüz arılaşıp durulaşmalardan uzak, henüz gelişimini tamamlamamış, henüz dirlik düzenden yoksun bir kimsenin bir başkasıyla birleşmesi ne önem taşır); kişi için olgunlaşmanın, kendi içinde bir şey olmanın, dünya olmanın, bir başkasının uğrunda kendisi için bir dünya olmanın yolunda yüce bir fırsattır sevgi, kişiye yöneltilen alçakgönüllü diye nitelenemeyecek geniş boyutlu bir istektir, bir kimseyi başkaları arasından seçip ötelere çağıran bir güçtür. Gençlerin kendilerine sunulan sevgiyi yalnız bu anlamda, kendilerini kendi üzerlerinde çalışmaya («gece gündüz içten gelen seslere kulak kabartmak ve çekiç sallamak») çağıran bir ödev gibi görmeleri gerekir. Bir başkasında erimeler, bir başkasına sunmalar ken-

dini ve her türlü bir araya gelmeler, henüz uzun, ama uzun bir süre tutumlu davranmalar, toplayıp biriktirmek zorunda bulunan gençler için değildir, en sonda kişiyi bekleyen eylemlerdir bunlar, belki insan ömrünün ele geçirmeye henüz pek yetmediği nesnelerdir.

Ama işte bu noktada ne de sık ve ne de ağır yanılgılara düşüyor gençler? Sevgi onları arayıp bulmaya görsün, yaradılışlarındaki sabırsızlıkla birbirlerine buyur ediyorlar kendilerini, bütün o düzensizlik, dağınıklık ve iç karmaşalarıyla kendilerini sağa sola saçıyorlar... Peki sonra? Beraberliğimiz diye niteledikleri, olanaklar elverse mutluluğumuz ve geleceğimiz diye niteleyecekleri yarı kırık dökük nesnelerin oluşturduğu bir yığında ne yapsın yaşam? Bu durumda herkes bir başkası için kendini yitirmekte, başkasını kendisiyle yitirmekte ve henüz ilerde yeryüzüne gelecek birçoklarını yitirmektedir. Enginlikleri ve olanakları elden çıkarmakta, sezgilerle yüklü ve çığırtkanlıktan uzak, bazen yaklaşıp, bazen kaçıp giden nesneleri bırakıp, bundan böyle hiç bir işe yaramayacak bir çaresizlikten içeri yuvarlanmaktadır: birazcık tiksinti, düş kırıklığı, sefalet ve bir sürü geleneksel davranış biçimlerinden birine sığınmak, o kadar. Öyle geleneksel davranışlar ki, herkese açık barınaklar gibi sevgi denen bu tehlikeli yol üzerine bol sayıda yerleştirilmiş bulunuyor. İnsan yaşamının hiç bir alanı, geleneksel davranışlarla böylesine donatılmış değildir; kayıklar, havayla şişirilen lastik botlar, alabildiğine değişik buluşların ürünü olan cankurtaran simitleri; toplumun sevi anlayışı, kaçıp içine sığınılacak çeşit çeşit barınaklar yapmanın üstesinden gelmiştir, çünkü sevi yaşamına bir haz kaynağı gibi bakmaya eğilim gösterdiğinden, bu yaşamın düzenlenmesinde kolaya kaçmış, herkese açık tüm eğlenceler gibi ucuzluklar, tehlikesizlikler ve güvenliklerle donatmıştır onu.

Gerçi sevmelerde yanlış bir yol izleyen, yani kendilerini karşısındakilere sunarak ve yalnızlıktan kaçarak seven gençlerin birçoğu (ortalama insanlar hep bu yolu izleyecektir), sonradan yanılgılarının ezikliğini hissetmekte, içerisine yuvarlandıkları durumu kendilerine özgü kişisel bir yoldan ya-

şam gücüyle donatmak ve verimli kılmak istemektedir; çünkü doğaları, kendilerine, sevi sorunlarının başka önemli nesnelerin hepsinden az genel'den kalkılarak çözümlenebileceğini, şu ya da bu geleneksel tutuma göre bir çözüme kavuşturulamayacağını söylemektedir; sevisel sorunların insandan insana çözümlenmesi gereken yakın sorunlar olduğunu ve mutlaka yeni, başkalarından ayrı ve *salt* kişisel bir cevabı gerektirdiğini söylemektedir kendilerine. Gelgelelim, sağdan soldan bir araya toplanmışlardır bir kez, aralarında tüm sınırlar, tüm ayrımlar silinip gitmiştir, yani kendilerine özgü bir şeyleri kalmamıştır, bu durumda kendi kendilerinden bir çıkış yolunu nasıl ele geçirecek, çökük altında kalmış yalnızlıklarının derinliklerinden nasıl bir yol bulup çıkacaklardır dışarı?

Bu kişiler ortak bir çaresizlikle davranmakta, diyelim en iyi niyetlerle gözlerine çarpan örneğin evlilik gibi geleneksel kurumlardan kaçayım deseler, evlilik kadar çığırtkan değilse de, onun gibi öldürücü bir başka geleneksel çözümün kucağına düşmektedirler; çünkü bir kez bulundukları durumda soluğu aldıktan sonra, çevrelerinde nereye baksalar geleneksel tutumlarla karşılaşacaklardır; çünkü nerede vaktinden önce sağdan soldan katılmalarla oluşmuş bulanık bir beraberlik varsa, orada her davranış geleneksel nitelik taşıyacaktır, böylesi karmaşaların yolaçacağı her ilişki istediği kadar alışılmamış bir şey olsun (yani alışılmış anlamda ahlak dışı bir karakter taşısın), geleneksel bir yanı içerecektir; hatta ayrılmak bile geleneksel bir adımdır bu bakımdan; bir gücü kendisinde barındırmayıp, herhangi bir semere vermeyen kişisellikten uzak rasgele bir adımdır.

Ciddi gözlerle bakan kimse, çetin ölümler gibi o çetin seviler için de elde henüz ne bir açıklamanın, ne bir çözümün, ne bir işaretin, ne de bir yolun bulunduğunu görür hemen; bizimle birlikte taşıyıp, üzerlerindeki örtüyü aralamadan bizden sonrakilere aktardığımız bu her iki ödev için de, geleneksel bir sözleşmeden kaynaklanacak ortak bir kural ele geçirilemeyecektir. Ama ne kadar *tek* kişiler olarak yaşamayı denersek, sözünü ettiğimiz büyük nesneler bizlerin,

biz tek kişilerin o kadar daha yakından karşısına çıkacaktır. O çetin sevme işinin gelişimimize yönelttiği istekler akıl almayacak ölçüde büyüktür; biz acemilerin gücü, altından kalkmaya yetmez onların. Öyleyken dayanır da, bu sevgiyi bir yük, bir çıraklık dönemi gibi sırtlanabilirsek, kendi varlıklarının korkunç büyük ciddiliğinden insanların kaçıp arkasına gizlendikleri bütün bu hafif ve çocuksu oyunla vaktimizi harcamazsak, bizden uzunbir zaman sonra geleceklerin belki hissedebileceği küçük bir ilerlemeyi gerçekleştirebilir, onlar hesabına bir kolaylık sağlayabiliriz; bu da az şey değildir.

Tek bir kişinin bir başka kişiyle ilişkisine önyargısız ve nesnel bir gözle bakmaya henüz yeni başladık; bu tür ilişkileri yaşama girişimlerimize ışık tutacak bir örnek bulunmuyor elimizde. Ama yine de geçmişten akıp gelen zaman içinde ürkek acemiliğimizden yardımını esirgemeyecek kimi nesnelerin varolduğunu söyleyebiliriz.

Yeni ve kendine özgü gelişimi içinde kızlar ve kadınlar, ancak geçici bir süre erkeklerdeki olumlu ve olumsuz yanlara öykünecek, erkek mesleklerine heves edeceklerdir. Böylesi sallantılı geçiş dönemleri bir kez geride bırakılsın, kadınların o çokluk gülünç denecek bir sürü kılık değiştirmelerine, kendi özbenlerini karşı cinsin çarpıtıcı etkilerinden arıtmak için başvurdukları anlaşılacaktır. İçlerinde yaşamın daha bir dolaysız, daha verimli ve güvenilir biçimde akıp gittiği kadınların, erkeklere göre, karında büyüyen bir meyvanın ağırlığının kendilerini yaşamın yüzeyselliğinden koparıp almadığı, seviyorum dedikleri kişiyi, gerçekte kendini beğenmiş ve aceleci, küçümseyip horlayan erkeklere göre doğrusu daha olgun insanlar, daha insancıl insanlar aşamasına ulaşması gerekir nihayet. Kadınların şimdiye dek bu acılar ve ayakaltı edilmeler ortasında yaşanmış insanlıkları, günün birinde gün ışığına çıkacak; yeter ki, salt-kadınsallığın geleneksel kurallarını dış durumlardaki değişmeler sonucu üzerlerinden sıyırıp atabilsinler. Ve bugün henüz söz konusu durumla karşılaşacaklarını sezmeyen erkekleri böyle bir şey şaşkınlığa sürükleyecek, onlar için ağır bir darbe

oluşturacak. Günün birinde (hani daha şimdiden, özellikle Kuzey ülkelerinde bunu muştulayan güvenilir belirtiler var) öyle bir kız, öyle bir kadın ortaya çıkacak ki, ismi artık erkek sözcüğündeki anlamın karşıtını içermeyecek, erkekten bağımsız bir şey olacak bu, bir bütünlenmeyi ve bir sınırı akla getirmeyecek, salt yaşamayı ve varolmayı düşündüren bir yaratık olacak, kadın-insan olacak.

Bu ileri adım günümüzde yanılgılarla dolu sevi yaşantısını değiştirecek (hani ilkin, aşılıp geride bırakılmış erkeklerin istemi dışında gerçekleşecek bu), temelinden değişime uğratacak onu, yoğurup bir başka biçime sokacak, şimdiye kadarki gibi erkekten kadına değil de, insandan insana bir ilişki durumuna sokacak. Ve alabildiğine kollayıp gözeten, çığırtkanlıktan uzak, bağlanıp çözülmelerde iyi, güzel ve arı duru biçimde gerçekleşecek bu daha insancıl sevgi bizim boğuşup didinerek güç bela hazırlamaya çalıştığımız sevgiye, iki yalnızlığın birbirine arka çıkacağı, birbirini sınırlayıp oluşturacağı, birbirine merhaba diyeceği sevgiye benzeyecek.

Bir şey daha var: Henüz çocukken sırtınıza vurulmuş o büyük sevginin yitip gittiğini sanmayınız! Büyük ve güzel isteklerin, bugün size halâ yaşamınızda ışık tutan kararların zamanlar içinizde yeşerip olgunlaşmadığını söyleyebilir misiniz? Sanırım çocukluğunuzdaki sevgi belleğinizde öylesine güçlü ve sarsılmadan kalıyorsa, nedeni onun ilk derin yalnızlığınızı ve kendi içinizde yapıp çıkardığınız ilk işi oluşturmasıydı. — Bütün iyi dileklerimle, sevgili Kappus!

Dostun

RAINER MARIA RILKE

SONE

Titrer içimde bir ah koyu karanlık
Yakınmasız, iç çekişlerden uzak
En sessiz günlerim için kutsanmışlık
Düşlerimin kardan çiçekleri arı ve ak.

İkide bir çıkar yoluma bir büyük soru
Küçülürüm geçerim vurdumduymaz
Geçer gibi bir gölün önünden
Göze alamam ölçmeye derinliğini.

Çöker üzerime bir hüzün öylesine
Kasvetli gri rengi yaz gecelerinin
Çakıp söndüğü bir yıldızın bazen.

Yakarmak için aradığım sözcükler
Erir gider kavrulan dudaklarda
Ve sevgilere uzanır eller
Sağı solu yoklar da usulca.

Franz Kappus

Borgeby gard, Fladie, İsveç, 12 Ağustos 1904

Hani nerdeyse bir şey yok söyleyeceğim size yardım etsin, size pek bir yararı dokunsun, ama yine de bir süre konuşmadan duramayacağım, sevgili Kappus.

Küçümsenemeyecek bir sürü üzücü olay yaşadınız, geçip gitti hepsi. Ama yazdıklarınızdan anladığıma göre, bunların geçip gitmesi kolay olmamış sizin için, canınızı sıkmış. Ancak, şöyle düşünün bir lütfen, bu küçümsenmeyecek üzücü olaylar sizin benliğinizin ta ortasından vurup geçmedi mi daha çok? Bir sürü şey içinizde değişime uğramadı mı? Acaba hüzünlü anlar yaşarken, siz kendiniz değişmediniz mi? Tehlikeli ve kötü hüzünler varsa, seslerini duymamak için insanlar arasına taşınanlardır bunlar; üstünkörü ve sersemce tedaviden geçirilen hastalıklar gibi işte biraz geriler, ne var ki kısa bir aradan sonra o kadar daha korkunç açığa vururlar kendilerini; toplanıp bir araya gelirler içinizde, yaşam denilen nesneyi oluşturur, yaşanmamış, horlanmış, elden çıkarılmış yaşamı oluştururlar ve bu yaşam insanı ölüme sürükleyebilir. Bilgimizin elverdiğinden daha öteleri görebilseydik, sezgi duvarından biraz ötelere uzanabilseydi bakışlarımız, belki hüzünlerimiz sevinçlerimizden daha bir güvenle karşılayabilir, onlara katlanabilirdik. Çünkü içimize yeni bir şeyin, bilinmedik bir şeyin ayak attığı anlardır bunlar; duygularımız ne yapacağını bilememenin ürkekliğiyle konuşmaz olur, içimizdeki herşeyi gerilere çeker kendini, bir sessizlik başgösterir ve kimsenin tanıyıp etmediği o *Yeni*, bu sessizliğin ta orta yerine gelip kurulur ve susar.

Sanırım üzüntülerimizin hemen tümü gerilim anlarıdır, bu anları bir felç gibi hissederiz üzerimizde; çünkü ruhumuzda bize yabancılaşmış duygularımızın yaşadığını işitmekten çıkarız; çünkü varlığımızdan içeri ayak atmış o nesneyle tek başımıza kalmışızdır; çünkü alıştığımız, kendisine

aşina olduğumuz ne varsa bir an için çekilip alınmıştır elimizden; bir geçidin ta orta yerinde bulunuruz; bir geçit ki durmaz, geçeriz içinden. Dolayısıyla, üzüntüler de geçip gider: Ruhumuzdaki *Yeni*, daha öncekilere gelip katılan bu nesne, yüreğimizden içeri ayak atmıştır, yüreğimizdeki en içerlek odanın kapısından girmiştir içeri ve derken oradan ayrılmış, birden kanımızda dolaşmaya başlamıştır. Nedir bu, öğrenemeyiz bir türlü. Hiç bir şey olmadığına inandırılmamız güç değildir hani, ama yine de kapısından içeri bir konuğun ayak attığı ev nasıl değişirse, biz de bir değişiklik geçirmişizdir. Gelen kimdir, bunu bir türlü söyleyemeyiz; belki bizim asla bilemeyeceğimiz bir şeydir bu, ama geleceğin de bunun gibi içimize girdiğini, henüz geleceğe dönüşmeden içimizde bir değişimden geçtiğini gösteren çok belirti vardır. Üzüntüde iken yalnız ve uyanık bulunmak pek önemlidir bu yüzden; çünkü geleceğimizin varlığımızdan içeri ayak attığı görünürdeki o donuk an, geleceğin sözde dışarıdan bize sokulduğu o çığırkan ve rasgele an ile karşılaştırıldı mı, yaşama çok daha yakın bulunur. Üzüntümüzde ne kadar sessiz, sabırlı ve açık olursak, *Yeni* o kadar daha bir şaşmaz, o kadar daha derin işler içimize, o kadar daha çok bizim olur, o kadar daha çok *bizim* yazgımıza dönüşür ve günlerden bir gün «alnımıza yazıldı mı» (yani bizden çıkıp başkalarına geçti mi), onu kendimize işte öylesine akraba ve yakın buluruz. Bu da gereklidir bizim için. Başımıza bize yabancı bir şeyin değil de, hanidir bizim olan şeylerin gelmesi gereklidir ve gelişimimiz de giderek bunu sağlamaya yönelecektir. Hani devinimle ilgili bir çok kavram var ki, artık eskisi gibi düşünmüyoruz bunları. Yazgı dediğimiz şeyin de dışarıdan insanların içine girmediğini, insanların içinden dışarı çıktığını zamanla öğreneceğiz. Ne var ki, pek çok kimse kendi içlerinde yaşadığı süre yazgılarını emip varlıklarında bir değişimden geçirmedikleri için, kendilerinden dışarı çıkan şeyi bir türlü tanıyamamıştır; kendilerine kendi içlerinden çıkan şey öylesine yabancı gelmiştir ki, korkudan zihinleri karışarak onun henüz içlerine girdiğini sanmışlar, çünkü daha önce buna benzer bir şeyi asla içlerinde görme-

diklerine yemini billah etmişlerdir. Nasıl ki güneşin devinimi konusunda uzun bir süre insanlar yanılgı içinde kalmışsa, gelecek'in devinimi konusunda da henüz aynı yanılgı içinde yaşayıp gidiyorlar. Güneş yerinde duruyor, sevgili Kappus, sonsuz boşlukta yalnız biziz devinen.

Ve böyle bir durumda nasıl kolay olur işimiz?

Yine yalnızlık konusuna dönersek; gerçekte ortada bizim seçmemiz ya da seçmememize bağlı bir şeyin bulunmadığı giderek daha bir açıklık kazanmaktadır. Yalnızız *bir kez*. Hani aldanabilir, durum hiç de böyle değilmiş gibi davranabiliriz. Hepsi o kadar. Oysa yalnız olduğumuzu görmek, hele böyle bir görüşten yola koyulmak ne kadar daha iyi bir davranıştır. Doğru, başımızın döneceği kuşkusuzdur; çünkü gözlerimizin üzerinde dinlenegeldiği tüm nesneler çekilip alınacak elimizden, artık yakın diye bir şey kalmayacaktır ve tüm uzaklar sonsuz uzak'a dönüşecektir. Kim odasından alınır da, önceden hemen hiç hazırlıksız, bir geçiş dönemi yaşamadan, götürülüp ulu bir dağın doruğuna bırakılırsa, aynı başdönmesini duyacaktır ister istemez; eşine rastlanmadık bir güvensizlik, o İsimsiz'in eline bir düşmüşlük duygusu canına okuyacak, bir yerlerden aşağılara düştüğünü, boşluğa fırlatılıp atıldığını ya da bin bir parça edildiğini sanacaktır: artık beyni ne kuyruklu bir yalan uydurmalı ki, duyularının yardımına yetişip, onları bir açıklığa kavuşturabilsin. Örneğin, *yalnız kişi* için değişir tüm uzaklıklar, değişir tüm ölçüler; ilgili değişikliklerin çoğu ansızın gerçekleşir ve bağın doruğundaki o insan gibi alışılmadık birtakım kuruntular, tuhaf birtakım duygular içte doğar. Öyle duygular ki, gelişip büyüyerek tüm katlanılabilirliğin sınırlarını aşar gibidir. Ama işte *bunu da* yaşamamız gereklidir bizim. Kendi varlığımızı alabildiğine *geniş kapsamlı* bir nesne gibi görmek zorundayız; bu varlık içinde herşeyin o ana dek işitilmedik şeylerin bile gerçekleşmesi mümkündür. Gerçekte bizlerde aranan tek cesaret: en acayip, en şaşılacak, en açıklanamaz şeyler karşısında cesur davranmaktır. İnsanların bu bakımdan korkak davranışlarının yaşama sayılamayacak zararları dokunmuştur; «görüngü» diye nitelediğimiz yaşan-

tılar, «hayaletler dünyası» denen bütün dünya, ölüm, bize aşina bütün bu nesnelerin tümü her Allahın günü kendilerine karşı bir savunu eylemini sürdüregeldiğimiz için, yaşamın öylesine dışarlarına sürülmüştür ki, onları kavrayacak duyularımız körelmiş bulunmaktadır. Hele Tanrı konusunda, yürekler acısıdır durum. Ne var ki, açıklanamazdan korku tek tek kişilerin yaşamını yoksullaştırmakla kalmamış insandan insana ilişkilere de sınırlamalar getirmiş, sonsuz olanaklar ırmağını yatağından alarak kıyıda hiç bir olayın geçmediği kıraç bir bölgeye yerleştirmiştir. İnsan ilişkilerinin böyle dile gelmez ölçüde tekdüzelik ve yenilenmezlikle sürekli tekrarlanıp durmasına yolaçan salt miskinlik değil, aynı zamanda üstesinden gelinebileceğine inanılmayan ve sonunun nereye çıkacağı bilinmeyen yeni bir yaşantı karşısında duyulan ürkekliktir. Ama herşeye hazırlıklı bulunan, hiç bir şeye, en bilmecemsi olaylara bile kapılarını kapamayan kişilerdir ki, bir başkasıyla aralarındaki ilişkiyi canlı bir nesne gibi yaşayacak, kendi varlığında da yaşanmadık köşe bırakmayacaktır. Çünkü tek kişilerin yaşamını büyük büyük ya da küçük bir oda gibi düşünürsek, çok kişinin kendi odalarının ancak bir köşesini, diyelim bir pencere kenarını, üzerinde bir aşağı bir yukarı gidip geldikleri bir bölümü tanıdıkları görülür. Çünkü bu, belli bir güvenlik duygusu sağlar kendilerine. Ancak Poe'nun öykülerindeki tutukluları, korkunç zındanların duvarlarını elleriyle yoklayarak yaşamak için kendilerine ayrılmış hücrelerin anlatılmaz korkunçluklarına aşina olmaya iten tehlikeli güvensizlik, çok daha insana yaraşır bir duygudur. Ama tutuklu değiliz biz. Tuzaklar kurulmamış, çevremize ağlar serpilmemiştir bizim. Dolayısıyla, bizi korkutacak ya da rahatımızı kaçıracak bir şey yoktur. Bizler, yaşamın, yani kendisine en uygun düşen bir «*ortamın*» içine yerleştirilmiş yaratıklarız. Kaldı ki, binyıllar süren bir uyum sonucu yaşamın kendisine öylesine benzer bir duruma gelmişiz ki, hiç kıpırdamaz, sesimizi çıkarmazsak, bizi çevreleyen nesnelerden pek ayrılabilir yanımız kalmaz. Dünyamıza karşı güvensizlik beslememiz için bir neden yoktur elimizde, çünkü bu dünya bize karşı değildir. Birtakım korku-

ları içeriyorsa, *bizim kendi* korkularımızdır hepsi; bu dünyada uçurumlara rastlanıyorsa, bizimdir tümü uçurumların; birtakım tehlikelerle yüz yüze geliyorsak bu dünyada, bu tehlikeleri sevmeye çalışmak zorundayız. Bizim her zaman kolaydan değil, zordan yana olmamızı bize öğütleyip duran o ilkeye göre kendisine bir çeki düzen vermeye görelim, kendi yaşamımız ve şimdi henüz bize yabancının yabancısı görünen nesneler, bizim en yakın sırdaşımıza, en vefakar dostumuza dönüşecektir.

Bütün ulusların başlangıç döneminde yer alan o eski efsaneleri nasıl unutabiliriz? Başka çıkar yol kalmayınca prenses kılığına giren ejderhaların konu edildiği efsaneler, nasıl silinip gider belleğimizden? Belki yaşamımızdaki tüm ejderhalar ejderha kılığına girmiş prenseslerdir de, bizi bir yol güzel ve cesur görmeleri yetecek, yine prenseslere dönüşeceklerdir. Belki yaşamdaki tüm korkunç nesnelerin, işin aslı iyice araştırıldı mı, bizden yardım bekleyen kolu kanadı kırık yaratıklar olduğu görülecektir.

Böyle olunca, sevgili Kappus, bir hüzün, şimdiye dek bir eşini daha görmediğiniz kadar devcileyin bir hüzün gelip dikildi mi karşınıza, sakın korkuya kapılmayınız. Bir tedirginlik, bir ışık demeti ya da bir bulutun gölgesi gibi elinizin üzerinden kayıp gitti mi, ürkmeyiniz sakın. Size birşeylerin olup bittiğini düşününüz; yaşamın sizi unutmadığını, sizi elinden tuttuğunu geçiriniz aklınızdan; yaşam, sizin düşmenize fırsat vermeyecek demektir, bu. Ne diye bir tedirginliği, bir acıyı, bir melankoliyi yaşamınız dışında bırakmaya çalışıyorsunuz? Bunların sizin varlığınızda ne işlevler gördüğünü bilmiyorsunuz ki. Nerden çıktıkları, sizden ne istedikleri sorusunu boyuna kendi üzerinize salmanızın anlamı var mı? Bir geçiş dönemi yaşadığınızı, değişmek kadar hiç bir şeye öylesine derinden istek duymadığınızı bilmiyor musunuz sanki? Varlığınızda sağlıklı denemeyecek kimi şeyler gerçekleşiyorsa, hastalığın bir araç niteliği taşıyıp, bir organizmanın kendisini yabancı nesnelerden özgür kılmasını sağladığını unutmayınız. Bu gerçek karşısında, organizmanın hastalanmasına, aradığı bütün hastalığa kavuşup onu açığa vur-

masına yardım elini uzatmaktan başka bir şey düşünülebilir mi? Çünkü orgnizmanın gelişmesi demektir, bu. Sizin içinizde de, sevgili Kappus, çok şey olup bitiyor şimdilerde; bir hasta gibi sabrı elden bırakmamalı, iyileşmek üzere bulunan biri gibi geleceğe güvenle bakmalısınız; öyle ya, belki bunların hem berikisi, hem ötekisisiniz. Dahası var: kendi kendisini gözetim altında tutması gereken bir hekimsiniz beri yandan. Ancak, her hastalığın öyle günleri vardır ki, eli kolu beklemekten başka bir şey gelmez hekimin elinden. Sizin de işte, kendi kendinizin hekimi olmanız bakımından, herşeyden önce yapmanız gereken şey budur.

Kendi kendinizi pek fazla dinlemeyiniz! Size olup bitenlerden vakitsiz sonuçlar çıkarmaya kalkmayınız! Kendi haline bırakınız işi! Yoksa geçmişinize birtakım suçlamaların açısından (ahlak açısından yani) bakmak gibi bir duruma düşersiniz pek kolaycacık. Şimdi başınıza gelenlerde geçmişinizin rolü bulunduğu kuşkusuzdur. Çocukluk çağınızın yanılsamalarından, isteklerinden ve özlemlerinden içinizde etkisini sürdüren bir şey varsa, sizin şimdi anımsayıp mahkum ettiğiniz şey değildir bu. Yalnızlık ve çaresizlik içinde yaşanmış bir çocukluğun olağanüstü koşulları öylesine çetin, öylesine karmaşıktır, o kadar çok etkilere açık, beri yandan gerçek yaşamsal ilişkilerinden öylesine soyutlanmıştır ki, bu çocukluktan içeri sızacak bir çirkin davranışı çirkin davranış diye görmek doğru değildir. Genel olarak, isimleri kullanırken çok dikkat etmek gerekir; suçun asıl kendisi olan isimsiz ve kişiye özgü davranış değil de, suçun ismidir ki, pek çok kez bir yaşamı yıkıp geçer; oysa suçun kendisi belki bu yaşamın pek belirli bir zorunluğudur ve yaşam tarafından zahmetsizce yüklenilebilir. Ve harcadığınız güç size o kadar büyük görünüyorsa, bunun nedeni kazanacağınız zafere aşırı değer vermenizdir; duygularınızda haklı olmakla birlikte, üstesinden geldiğinizi düşündüğünüz şey değildir «büyük olan»; büyük olan şey, sizin daha çocuklukta o yalan dolanın yerine koyabilecek bir nesneyi, doğru ve gerçek bir nesneyi, elde bulundurmanızdır. Zaten onsuz kazandığınız zafer ahlaksal bir tepkiden öteye geçmez, fazla bir önem taşımaz-

dı; ama şimdiki durumda, yaşamınızın bir parçası olmuştur bu zafer; içimde bunca dileklerle düşündüğüm yaşamınızın, sevgili Kappus. Bu yaşamın nasıl çocukluktan çıkıp, «büyük şeylere» ulaşmayı özlediğini anımsıyor musunuz? Şimdi onun büyük şeylerden ayrılıp daha büyük şeylere ulaşmayı özlediğini görüyorum. Dolayısıyla, çetin olmaktan geri kalmayacaktır bu yaşam. Ama, böyledir diye de, büyüyüp gelişmesi sona erecek değildir.

Benden bir şey daha söylememi isterseniz, şunu derim size: Sizi avutmaya kalkacak kişinin kendisi, sizin bazan hoşunuza giden yalın ve sessiz sözcükler arasında zahmetsiz yaşayıp gidiyor. Yaşamı çileler ve hüzünlerle dolu ve çok daha kötü, sizinkinden. Gelgelelim, bir başka türlü yaşasaydı, sizin için o avutucu sözcükleri de bulamazdı

Dostun
RAINER MARIA RILKE

Fruborg, Jonsered, İsveç, 4 Kasım 1904

Sevgili Kappus,

Mektupsuz geçen bu süre içinde ya yollardaydım, ya da işim öylesine başımdan aşkındı ki, sana yazmaya fırsat bulamadım. Şimdi de yazmaya üşeniyorum, çünkü az önce o kadar çok mektup yazdım ki, parmaklarım yoruldu iyice. Söyleyeceklerimi yazdıracak biri olaydı, çok şey anlatabilirdim. Ama şu durumda uzun mektubunuza karşılık birkaç satırla yetinmen gerekecek ister istemez.

Sevgili Kappus! Sık sık o kadar yoğun dileklerle seni düşünüyorum ki, bu düşünmelerimin sana şöyle ya da böyle bir yardımı dokunması gerekirdi hani. Yazdıklarımın sana gerçekten bir yarar sağlayacağından çokluk kuşku duymaktayım. Sakın bana cidden yardımlarını görüyorum demeyin mektuplarım için. Fazla bir umuda kapılmadan alın onları, uzun boylu bir şükran duygusuna içinizde yer vermeyin, bekleyelim bakalım, yarın neler gösterecek.

Mektubunuzdaki tek tek sözler üzerinde durmamdan bir şey çıkmayacak belki; çünkü kuşkulara eğiliminiz, iç ve dış yaşamınız arasında uyum sağlama yeteneksizliğiniz ya da sizi sıkan bütün öbür konular üstüne söyleyebileceklerim, şimdiye dek söylediklerimden değişik şeyler olmayacak; sabır gösterip katlanmanızı, saflık gösterip inanmanızı diledim hep ve yine dileyeceğim. Çetin olana ve başkaları arasındaki yalnızlığınıza giderek güven beslemenizi salık vereceğim. Gerisini yaşamın kendisine bırakınız. İnanınız bana yaşam haklıdır, ne olursa olsun haklıdır yaşam.

Duygulara gelince: sizi bütünüyle kavrayıp yücelten duyguların saf ve temizdir hepsi; varlığınızın yalnız *bir* yanını kavrayıp sizi çarpıtan duygularda ise bu saflık ve temizlik yoktur. Çocukluğunuz üstüne düşüncelerinizin tümü iyidir. Sizi, şimdiye kadar en iyi saatlerinizde olduğunuzdan *daha*

iyi duruma getirebilecek herşey iyidir. *Bütün* kanınıza işlemişse, gelip geçici bir esriklik değilse, bir bulanık üzüntü olmayıp, baktığınız zaman dibini görebileceğiniz bir sevinçse bu, tüm açılıp yayılmalar iyidir. Bilmem anlatabiliyor muyum?

Sonra kuşkunuz da iyi bir özelliğe dönüşebilir, yeter ki *eğitiniz* onu. *Bilici* olmalı kuşkunuz, eleştirici olmalıdır. Size bir şeyi zehir etmek istedi mi, sorunuz bakalım, *neden* şu ya da bu şey çirkinmiş, kanıtlar isteyiniz, sınamadan geçiriniz kendisini. Belki o zaman çaresiz kalacak, ne yapıp edeceğini bilmeyecektir; ama belki de kafa tutar bir tavır takınacaktır. Sakın arkasını bırakayım demeyiniz, kanıt isteyiniz hep ve her defasında böyle davranınız, böyle uyanık ve şaşmaz. Bakacaksınız bir gün gelecek, kuşkunuz sizi mahveden bir nesne özelliğini yitirecek, hizmetinizde çalışan en iyi uşaklardan birine dönüşecek, belki de yaşamınızın kurulmasına katkıda bulunan tüm güçlerden en akıllısı olacak.

Size söyleyeceklerimin hepsi bu kadar, sevgili Kappus. Bu mektupla size küçük bir şiirin ayrı basımını da yolluyorum, Prag'da yayınlanan *Deutsche Arbeit* dergisinde çıktı. Bu şiirde size yine yaşam ve ölümden söz açacak, her ikisinin de büyük ve görkemli nesneler olduklarını söyleyeceğim.

Dostun
RAINER MARIA RILKE

Paris, Noel'in ikinci günü, 1908

Sevgili Kappus! Bu güzelim mektubu sizden almakla ne çok sevindiğimi bilemezsiniz. Bana verdiğiniz haberler, bu durumlarıyla bir gerçeklik ve ağza alınır bir özellik taşıyor, iyi haberler gibi gördüm hepsini, üzerlerinde düşündükçe gerçekten iyi haberler sayılabilecekleri kanısına vardım. Doğrusunu isterseniz, bunu size Noel gecesi yazmayı isterdim; ne var ki, aralıksız sürdürdüğüm çalışmalarla geçti kış ve bizim eski Noel öylesine hızla çıka geldi ki, değil yazmak, en zorunlu alışverişleri yapmaya bile vakit bulamadım

Ama bayram günlerinde sizi düşündüm sık sık. Boş dağlar arasında yer alan ve o yaman Güney rüzgarlarının sanki iri lokmalara ayırıp yutacakmış gibi üzerine saldırıp durduğu yalnızlık kalenizde nasıl bir sessizliği yaşadığınızı kafamda canlandırdım.

Böylesi devinimlerin içerisinde yer alabileceği sessizlik yoğun olmalıdır kuşkusuz. Bütün seslere bir de uzaktaki denizin katıldığını, belki bu tarih öncesi uyumda en içsel ses sayılacak denizin sesinin ötekiler arasında yankılandığını tasarlayın kafanızda; sizin güven ve sabırla davranmanızı ve yaşamınızdan bir daha silinmeyecek bu devcileyin yalnızlığın üzerinizde çalışmasına izin vermenizi dilemekten öte yapacak şey kalmıyor. Öyle bir yalnızlık ki, ilerdeki tüm yaşamınızda, tüm işlerinizde isimsiz bir etki olarak sürüp gidecek ve alacağınız kararları hafiften yönetecek; atalarımızın kanı içimizde nasıl sürekli devinip durur ve yaşamımızın dönüm noktalarının her birinde kanımızla bir kezliğine, bir daha yinelenmeyecek gibi birleşip kavuşur, onun gibi tıpkı.

Evet: bu sağlam ve dile gelebilir yaşamı sürmeniz, bu rütbeyi, bu üniformayı, bu mesleği, bütün bu somut ve sınırları belirli nesneleri kendinizde bulundurmanız sevindiriyor beni. Hepsi de öyle şeyler ki, bu çevrelerde aynı şekilde

kendini soyutlayan az sayıdaki erat karşısında bir ciddilik ve zorunluluk kazanıyor, askerlik mesleğinin oyunsallığı ve zaman öldürücülüğü dışında uyanık bir kullanım alanı buluyor kendine, bağımsız bir dikkate olanak sağlamakla kalmayıp, onu doğrudan eğitip yetiştirerek ortaya çıkarıyor. Bize gereken tek şey, üzerimizde çalışacak olaylar, bizi zaman zaman doğanın büyük nesneleri karşısına çıkaracak koşullar içinde yaşamaktır.

Sanat da bir çeşit yaşamadan başka bir şey değildir, şöyle ya da böyle yaşayarak insan bilmeden kendini hazırlayabilir buna. Gerçek her meslekte, gerçeğe uzak yarı artistik meslektekilerdekinden daha yakın olabilir insan ona, onunla daha yakın bir komşuluk ilişkisi içinde yaşayabilir. Yarı artistik meslekler sanata yakınlık süsü altında tüm sanatın varlığını yadsır pratikte ve onun üzerine yürür. Örneğin bütün gazeteciliğin, hemen bütün eleştirinin ve edebiyat adını taşıyan ve taşımak isteyen nesnelerin dörtte üçünün yaptığı bundan başka birşey değildir. Tek sözle; sizin o yana sürüklenmek tehlikesini atlatmanız ve kaba realitenin bir yerinde yalnız ve gözüpek yaşamanız sevindiriyor beni. Dilerim, yeni yıl sizi bu durumdan ayırmaz, durumunuzu daha da güçlendirir sizin. Hep dostunuz kalacak.

RAINER MARIA RILKE

Rilke'nin Mektupları

(.....) Sanatçı olmak, hesap kitaplardan ve sayılardan el çekmek, özsularını aceleye getirmeyen ve ilkbaharın rüzgarlı fırtınalı havalarında istifini bozmaksızın ayakta duran bir ağaç gibi, bir olgunlaşma sürecinden geçmektir. Baharın ardından ya gelmezse yaz, diye bir korkuya kaptırmaz kendini ağaç; yaz gelir hep çünkü, ama önlerinde bir sonsuzluk bulunuyormuş gibi, öylesine tasasız bir suskunluk, öylesine bir enginlik içinde bekleyen sabırlıları gelip bulur ancak.

PAPİRÜS
KDV DAHİL

DÜŞÜN